

BOVALLIUS-AMMATTIOPISTOSTA AMMATTIIN
VALMISTUVAN OPISKELIJAN SIIRTYMÄVAIHE

Tarja Tamio

Opinnäytetyö kevät 2010

Diakonia ammattikorkeakoulu,

Diak, Itä Pieksämäki

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Tamio, Tarja: Bovallius-ammattiopistosta ammattiin valmistuvan opiskelijan siirtymävaihe. Pieksämäki, kevät 2010, 52 s, 1 liite. Diakonia ammattikorkeakoulu, Diak Itä, Pieksämäki. Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK).

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää mitä asioita ammattiin valmistuvan opiskelijan siirtymävaiheeseen hänen siirtyessään itsenäisempään elämään ammatillisten opintojen jälkeen liittyy. Lisäksi tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, kuinka tämä kyseinen vaihe sujuu Bovallius-ammattiopiston Pieksämäen toimipaikan henkilökunnan näkökulmasta. Tutkimus oli kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Aineiston keruu tapahtui sähköpostin kautta lähetettyjen kyselylomakkeiden avulla. Kyselyitä lähetettiin kymmenelle työntekijälle ja vastauksia tuli takaisin yhdeksän, eli vastausprosentti oli erittäin hyvä.

Kyselyyn osallistuivat Bovallius-ammattiopiston henkilökunnasta opiskelijan hyvinvointipalveluihin kuuluvat kuntoutusohjaaja, opintoneuvoja sekä opinto-ohjaaja. Lisäksi kyselyyn osallistuivat seitsemän ammattiopiston ryhmänvastuupettajaa. Nämä henkilöt ovat keskeisesti mukana työskentelemässä ammattiin valmistuvan nuoren siirtymävaiheessa.

Kyselyn vastanneiden mielestä Bovallius-ammattiopistosta ammattiin valmistuva opiskelija saa tukea melko riittävästi siirtymävaiheeseen. Tietoa työllistymiseen ja asumiseen liittyvissä asioissa eniten saadaan opiskelijoiden vanhemmilta ja kunnan viranomaisilta. Yhteistyö opiston sisällä sujuu vastaajien mielestä erittäin hyvin ja sisäinen tuki on riittävää. Ulkopuolisen tuen määrässä koettiin hieman hajontaa, joidenkin mielestä tuki oli hyvin riittävää ja yhden vastaajan mielestä tukea ei ole ollut lainkaan. Siirtymävaiheen onnistumiseen vaikuttaa moniammatillisen yhteistyön sujuminen ja yleisesti ottaen yhteiskunnan taloudellinen tilanne.

Siirtymävaiheeseen tulee panostaa paljon ja hyvin suunnitellun HOJKS:n (henkilökohdallisen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma) merkitystä korostetaan toimivassa moniammatillisessa yhteistyössä ja sen sujumisessa. Tutkimus oli pieni osa Bovallius-ammattiopiston toimintaa. Tutkimusta voitaisiin laajentaa koskemaan koko Bovallius-ammattiopistoa ja kuinka siirtymävaiheet sujuvat muissa toimipaikoissa. Myös tutkimuksen näkökulmaa voisi vaihtaa. Tässä tutkimuksessa selvitettiin asiaa henkilökunnan näkökulmasta. Toinen näkökulma voisi olla opiskelijan näkökulma.

Asiasanat: erityistä tukea tarvitseva, opiskelijahuolto, siirtymävaihe, työllistyminen, asumispalvelut

ABSTRACT

Tamio, Tarja

The Students of the Bovallius Vocational College and their Transitional Phase at the Graduation.

52 p. 1 appendices. Language Finnish. Pieksämäki, Spring 2010.

Diaconia University of Applied Sciences, Degree Programme in Social Services.
Degree: Bachelor of Social Services.

The purpose of the study was to examine what aspects belong to the graduation phase of a student who moves to independent life after the vocational education and training. Additionally, the purpose of the study was also to examine, how this phase will turn out from the viewpoint of the personnel of the Bovallius Vocational College in Pieksämäki. The study was qualitative. The research data was gathered by means of questionnaires via e-mail. The questionnaires were sent to ten employees and nine of them were returned, so the percentage was very good.

The personnel of the Bovallius Vocational College who took part in the study were the rehabilitation instructor, the student advisor and the vocational counselor and they belonged to the student welfare services. Additionally seven teachers participated in the study who were in charge of groups of students. Those persons work in the middle of the transitional phase with the young graduate students.

According to the questionnaires the student graduating from the Bovallius Vocational College received mostly enough support at the transitional phase. Most information about employment and residential services were given by most from the students' parents and municipal authorities. The co-operation in the college was good and there was enough the internal support. In the answers about the external support there was some variation, some thought that there was enough support and there was one who had no support at all. The success of the transitional phase was affected by multi-professional cooperation and in general the economic situation in society.

It will be important to invest in the transitional phase and plan the individual teaching curriculum which will be emphasized in functional multi-professional co-operations. The thesis was a small part of the functions of the Bovallius Vocational College. The thesis could also be expanded to apply the Bovallius Vocational College and how the transitional phases proceed in the other offices. Also the perspective of the thesis could be changed. In this thesis the perspective was the personnel. The other perspective could be the student's own perspective.

Keywords: a person who needs special help, student service, transitional phase, employment, residential services

SISÄLLYS

1 JOHDANTO

2 ERITYISAMMATTIOPPILAITOKSESSA OPISKELEVAT NUORET JA

AIKUISET	8
2.1. Opiskelijahuolto erityisammattioppilaitoksessa	8
2.2. Erityistä tukea tarvitseva opiskelija	9
2.3. Sosiaalinen toimintakyky.....	10
2.4. Esteettömyys.....	11
2.5. Erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan siirtymävaihe tai nivelvaihe.....	12
3 ERITYISTÄ TUKEA TARVITSEVAN HENKILÖN TYÖLLISTYMINEN.....	15
3.1. Oikeus työhön.....	15
3.2. Tuettu työllistäminen	16
3.3. Bovallius-ammattiopistosta ammattiin	17
3.4. Työssäoppiminen	18
4 ERITYISTÄ TUKEA TARVITSEVAN HENKILÖN ASUMINEN.....	20
4.1. Oikeus asumiseen	20
4.2. Asumispalvelut	21
4.3. Tuettu asuminen.....	22
4.4. Ohjattu asuminen	23
4.5. Autettu asuminen	23
5 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET.....	24
6 TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN	26
6.1. Bovallius-ammattiopisto tutkimusympäristönä.....	26
6.2. Tutkimuksen tavoitteet	27
6.3. Tutkimusmenetelmät	27
6.4. Aineiston analyysi	28
6.5. Tutkimuksen luottavuus	29
7 TUTKIMUKSEN TULOKSIA.....	31
7.1. Erityistä tukea tarvitsevan henkilön työllistyminen	31
7.1.1. Yhteistyö	31
7.1.2. Ajankäyttö	31
7.1.3. Sisäinen ja ulkopuolinen tuki	33
7.1.4. Työllistymisen haasteet	34

7.2. Erityistä tukea tarvitsevan henkilön asuminen	35
7.2.1. Yhteistyö	35
7.2.2. Ajankäyttö	36
7.2.3. Sisäinen ja ulkopuolinen tuki	36
7.2.4. Asumiseen liittyvät haasteet.....	37
8 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	39
9 POHDINTA	42
LÄHTEET	45
LIITTEET	49

1 JOHDANTO

Bovallius-ammattiopisto on S. ja A. Bovalliuksen säätiön ylläpitämä toisen asteen ammatillinen erityisoppilaitos Pieksämäellä, Laukaassa ja Turussa. Oppilaitos on perustettu vuonna 1905 ja se tarjoaa valmentavaa ja kuntouttavaa opetusta ja ohjausta, ammatillista peruskoulutusta luonnonvara-alalla, matkailu-, -ravitsemis- ja talousalalla sekä tekniikan ja liikenteen alalla. Opiskelijoita Pieksämäellä on tällä hetkellä 137. Kaiken kaikkiaan Bovallius-ammattiopistossa on opiskelijoita noin 500.

Tämän selvityksen tarkoituksena on tutkia, kuinka erityistä tukea tarvitseva ammattiin valmistuvan opiskelijan siirtymävaihe itsenäisempään elämään sujuu Bovallius-ammattiopiston Pieksämäen toimipaikan henkilökunnan näkökulmasta. Tutkimukseni hyödyntää Bovallius-ammattiopiston opiskelijoiden hyvinvointipalveluiden toimintaa ja samalla se auttaa selvittämään osaksi sitä prosessia ja prosessinkuvausta, mitä kaikkea hyvin toimiva siirtymävaihe pitää sisällään. Näin tätä prosessia pystytään arvioimaan paremmin ja kehittämään eteenpäin. Yhteistyön sujuminen moniammatillisen ryhmän näkökulmasta on erittäin tärkeä osa hyvin toimivan siirtymävaiheen sujumisessa.

Siirtymävaihe/nivelvaihe on kuin silta elämänvaiheesta toiseen vaiheeseen. Debbie Baldwin, Brian Coles ja Wendy Mitchell (1997) ovat määritelleet kolme siirtymäuraa: perinteisestä koulutuksesta työelämään siirtyminen, perheura eli siirtyminen synnyinperheen piiristä oman perheen piiriin sekä asumisura. Kaikki siirtymät ovat vaiheita, joissa sekä fyysinen että sosiaalinen oppimisympäristö muuttuvat. Ihmissuhteet, jotka ovat koettu turvalliseksi, päättyvät ja on aika rakentaa uusia vuorovaikutussuhteita. Kaikissa siirtymävaiheissa on tarpeen ennakoida siirtymää sekä henkilöä että vastaanottavaa yksikköä valmentamalla. (Jahnukainen 2003, 256.)

2 ERITYISAMMATTIOPPILAITOSESSESSA OPISKELEVAT NUORET JA AIKUISET

2.1. Opiskelijahuolto erityisammattioppilaitoksessa

Opiskelijahuolto, kuten muitakin opiskeluun liittyviä asioita, säädellään lain mukaan ja lakitekstin mukaan: ”37 a § Opiskelijahuolto: Opiskelijahuollolla tarkoitetaan opiskelijan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa. Opiskelijaterveydenhuollosta säädetään kansanterveyslaissa (66/1972) ja opiskelijoiden sosiaalisten ja psyykkisten vaikeuksien poistamiseksi tarvittavista palveluista lastensuojelulaissa (683/1983). Koulutuksen järjestäjän tulee toimia yhteistyössä 2 momentissa tarkoitettuja palveluita antavien ja järjestävien viranomaisten ja muiden tahojen kanssa sekä antaa opiskelijoille tieto näistä eduista ja palveluista. Tarvittaessa opiskelija tulee ohjata hakemaan näitä etuja ja palveluita.” (Laki ammatillisesta koulutuksesta 1998.)

Opetushallitus on määritellyt opiskelijahuoltoon liittyviä asioita liittyen erityisammattioppilaitosten toimintaan. Kodin ja oppilaitosten yhteistyötä koskeva opetussuunnitelman osa tulee laatia yhteistyössä oppilaitoksen sijaintikunnan tai sijaintikuntien sosiaali- ja terveydenhuollon toimeenpanoa hoitavien viranomaisten kanssa. Moniammatillisen opiskelijahuollon henkilöstön tehtävänä on opiskelijahuollon palvelujen koordinointi ja kehittäminen eteenpäin. Koulutuksen järjestäjän tai oppilaitoksen tulee olla toiminnassa aloitteellinen. Erityistä tukea tarvitsevat ja eri kieli- ja kulttuuritaustaiset opiskelijat tulee ottaa erityisesti huomioon. Opiskelijahuollon toiminnan tulee tukea opiskelijan oppimista ja ehkäistä koulutuksen keskeyttämistä (Opetushallitus 2004.)

Bovallius-ammattiopistossa opiskelijahuolto on opiskelua tukevaa, kokonaiskuntoutukseen tähtäävää toimintaa. Ohjauksen lähtökohtana ovat opiskelijan omat näkemykset ja toiveet, hänen yksilölliset kykynsä ja tarpeensa, ja hänelle tehdään henkilökohtaiseen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma. Bovallius-ammattiopistossa toimii opiskelijapalveluryhmä, jonka tavoitteena on opiskelijoiden opiskelun ja kokonaiskuntoutuksen edistäminen sekä opintojen jälkeiseen työelämään ja itsenäiseen elämään sijoittumisen tukemisen. Tiivistä yhteistyötä tehdään työelämän ja muiden yhteistyötahojen kanssa (muun muassa vanhemmat, sosiaalitoimi, Kela, terveydenhuolto- ja työvoimaviranomaiset). Oppimisen ja opetuksen tukena on monipuolinen opiskelun tukipalvelujen

henkilöstö. Palveluista vastaavat ohjaushenkilöstö, kuntoutusohjaaja, opinto-ohjaaja, opintoneuvoja, psykologi ja terveydenhoitaja. (Bovallius-ammattiopisto i.a.)

Opiskelun tukipalvelujen tavoitteena on tukea opiskelijan oppimista, itsenäistymistä ja työelämään siirtymistä jokaisen yksilölliset tavoitteet huomioiden. (Bovallius-ammattiopisto i.a.)

Opetussuunnitelman pohjalta jokaiselle opiskelijalle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS), joka huomioi hänen yksilölliset vahvuutensa ja tukitoimien tarpeen. Suunnitelma on myös osa palvelu- ja kuntoutussuunnitelmaa, jolla tuetaan opiskelijan yhteiskunnan jäseneksi siirtymistä opiskelujen jälkeen. (Bovallius-ammattiopisto i.a.)

2.2. Erityistä tukea tarvitseva opiskelija

Erityisopetus tarkoittaa Honkasen mukaan (2006, 31) erityistä tukea tarvitsevan oppilaan tai opiskelijan tukemista erilaisin pedagogisin keinoin hänen opintojensa aikana. Erityisen tuen tarpeen käsite on tärkeä avaintermi, kun perusteellaan yksilön oikeutta saada erityisopetusta tai erityistä tukea. Huomion on haluttu kiinnittyvän siihen, että erityisen tuen tarpeen määrittelyn tulisi perustua kasvatuksellisten ja kehityksellisten perusteiden huomioimiseen lääketieteellisen diagnosoinnin sijasta. Erityisen tuen tarpeen käsite on käytössä maailmanlaajuisesti, kun puhutaan opiskelijoista, joilla on oppimisvaikeuksia. Käsite pitää sisällään laajan joukon erilaisia oppimisen ongelmia tai vammoja. Termiä käytettäessä korostetaan tarvetta kehittää kasvatuksellista tukea yksilön eri elämänvaiheet kattavaksi jatkumoksi. Tavoitteena on yksilön ja ympäristön välinen vuorovaikutus, jossa pyritään löytämään tasapaino yksilön voimavarojen ja tarpeiden sekä kasvuympäristön puutteiden välille. (Lappalainen 2001, 57 – 59.)

Erityisen tuen tarpeen käsite sisältää ajatuksen siitä, että tuen tarpeen aste ja muodot vaihtelevat. Tästä on seurauksena se, että koulutuksen pitäisi pystyä joustavasti reagoimaan yksilön sen hetkiseen kehitysvaiheeseen. On myös muistettava, että koulutus on vain yksi opiskelijan kehitykseen vaikuttava resurssi, joten hyvin laaja-alainen sekä

moniammatillinen yhteistyö on välttämätöntä asioiden onnistumisen kannalta. (Lappalainen 2001, 59.)

Erilaisen oppijan käsikirjassa (2007, 17) määritellään oppimisvaikeuksia seuraavasti: ”Oppimisvaikeus on ihmisen ominaisuus ja usein perinnöllistä. Se on erilainen tapa oppia, hahmottaa ja prosessoida tietoa.” Opiskelija on leimattu ja leimataan edelleenkin laiskaksi ja tyhmäksi, kun opiskelu ei suju odotusten mukaisesti. Oppimisvaikeudet voivat näkyä lukemisessa, kirjoittamisessa, laskemisessa, tilan, paikan ja ajan hahmottamisessa, kielellisessä kehityksessä, tarkkaavaisuudessa ja motorisessa kehityksessä. Erityistä tukea tarvitseva opiskelija tarvitsee opinnoissa hyvin monista syistä tukea ja ohjausta. Syitä erityisen tuen tarpeeseen voivat olla muun muassa vamma tai sairaus, erilaiset oppimisvaikeudet, sosiaaliset ongelmat, toiminnan ohjauksen ongelmat, mielenterveysongelmat tai tarkkaavaisuushäiriöt. Osa opiskelijoista tarvitsee pienempää ja osittaista tukea, osalla opiskelijoista tuen tarve on erittäin suurta ja monimuotoista.

Noin 20–25 prosentilla opiskelijoita arvioidaan olevan hankaluuksia oppimisessa. Oppimisvaikeuksia on hyvin erilaisia ja ne esiintyviä monissa eri muodoissa ja toiminnoissa (Kuntoutussäätiö 2009).

2.3. Sosiaalinen toimintakyky

Toimintakyvyn käsite on hyvin moniulotteinen ja se voidaan määritellä monella eri tavalla ja sitä voidaan lähestyä erilaisista näkökulmista. Yhtä yleisesti hyväksyttyä määritelmää ei ole olemassa, koska kaikki ihmiset ovat erilaisia ja arvottavat asioita eri tavoin. Jokainen yksilö määrittää myös toimintakyvyn omalla kohdallaan eri tavoin. Toimintakyvyn määritelmään vaikuttaa yksilön lisäksi myös ihmisen elämänvaihe (mikä missäkin kohdassa elämää on tärkeää) ja ne olosuhteet, joissa hän kulloinkin elää. (Kettunen, Kähäri-Wiik, Vuori-Klemilä & Ihalainen 2003, 22.)

Sosiaalisella toimintakyvyllä voidaan tarkoittaa ihmisen kykyä toimia toisten ihmisten kanssa perhe-, ystävä- ja naapuripiirissä, sekä työssä, että muissa yhteisöissä ja yhteiskunnassa. Sosiaalinen toimintakyky auttaa ihmistä tuntemaan omia mahdollisuuksiaan ja hahmottamaan itseään suhteessa muihin ihmisiin. Hyvä sosiaalinen toimintakyky

edellyttää olemassa olevan yhteisön lisäksi kognitiivisia ja emotionaalisia valmiuksia olla vuorovaikutussuhteessa ja toimia siinä. (Malm, Matero, Repo & Talvela 2004, 64–65.)

Sosiaalisen toimintakyvyn arvioimisessa ei varsinaisia mittareita ole olemassa. Näin sitä voidaan siis tarkastella eri näkökulmien mukaan. Tällaisia näkökulmia ovat sosiaaliset suhteet, sosiaalinen osallistuminen ja sosiaalinen tuki. Sosiaalisista suhteista hyviä arviointikohteita ovat esimerkiksi läheisten ja ystävien määrä ja tapaamisten määrä, siviilisääty ja erilaisiin järjestöihin, yhdistyksiin ja harrastuspiireihin kuuluminen. Ihmisillä on omia yksilöllisiä tarpeita olla yhteydessä muihin ihmisiin. (Malm ym. 2004, 65.)

2.4. Esteettömyys

Esteettömyydellä tarkoitetaan fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ympäristön toteuttamista siten, että jokainen yksilö voi ominaisuuksistaan riippumatta toimia yhdenvertaisesti muiden kanssa. Saavutettavuutta käytetään myös esteettömyyden synonyymina. Täällä tarkoitetaan palveluiden toteuttamista siten, että ne ovat yhdenvertaisesti jokaisen saatavissa ja saavutettavissa riippumatta henkilökohtaisista ominaisuuksista. Esteettömyyden tavoitteena tulee olla se, että kaikki tuotteet, palvelut ja fyysiset ympäristöt olisi kaikille suunniteltu sekä julkisella että yksityisellä sektorilla (Esteetönopiskelu.i.a.)

Ruskovaaran (2009) mukaan perinteinen näkemys esteettömyydestä tarkoittaa, että tiilassa ei ole liikkumisen esteitä. Liikkumisen esteettömyys on hyvä peruslähtökohta, sillä jos tilaan ei ole lainkaan mahdollista päästä, puhutaan jo varsin totaalisesta pois-sulkemisesta. Liikkumisesteiden ohella myös kuulemisen ja näkemisen esteettömyys ovat keskeinen osa fyysisen ympäristön toimivuutta.

Savela & Hakulisen mukaan (2001) esteettömyyden käsite on laajentunut huomattavasti: rakennusten esteettömyyden ohella sillä tarkoitetaan niin viestinnän kuin palvelujen saavutettavuutta ja myös kaikkien kansalaisten sujuvaa osallistumista yhteiskunnan toimintaan – työntekoon, opiskeluun, harrastuksiin ja kulttuuriin. Esteettömyyttä on alettu pitää yhtenä tasa-arvoisen yhteiskunnan tunnusmerkkinä. Esteettömyyttä vastaava

termi on *saavutettavuus*, joka, kuten esteettömyys, merkitsee osallistumisen mahdollisuutta kaikille ihmisille elämän eri osa-alueilla.

2.5. Erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan siirtymävaihe tai nivelvaihe

Siirtymä on silta elämänvaiheesta toiseen. Englanninkielinen sana *transition* tarkoittaa siirtymistä ja muutosta. Debbie Baldwin, Brian Coles sekä Wendy Mitchell (1997) ovat määritelleet kolme siirtymäuraa: perinteisestä koulutuksesta työelämään siirtyminen (education, training and labours marker careers eli koulutus- ja työurat), perheura (domestic career) eli siirtyminen synnyinperheen piiristä oman perheen piiriin sekä asumisura (housing career). Kaikki siirtymät ovat vaiheita, joissa sekä fyysinen että sosiaalinen oppimisympäristö muuttuvat. Ihmissuhteet, jotka ovat koettu turvalliseksi, päättyvät ja on aika rakentaa uusia vuorovaikutussuhteita. Kaikissa siirtymävaiheissa on tarpeen ennakoida siirtymää sekä henkilöä että vastaanottavaa yksikköä valmentamalla. (Jahnukainen 2003, 256.)

Siirtymässä voi olla erilaisia muotoja. Puhutaan *ulkoisesta siirtymästä*, jolla tarkoitetaan sitä, että lapsi putoaa pois institutionaalisesta opetuksesta ja siirtyy esimerkiksi kotiopeutukseen sekä *sisäisestä siirtymästä*, *vertikaalista ja horisontaalista siirtymisestä*. (Jahnukainen 2003, 256.)

Kallunki (2003) toteaa, että erityisopiskelijan yksilöllisen kasvun ja kehittymisen tukeminen on myös yhteistyötä moniammatillisesti. Opiskelijahuolto toimii tuolloin nuoren ja opettajan ytimenä yhteistyössä. Lisäksi mukana ovat eri viranomaiset, vanhemmat ja muut mahdolliset yhteistyötahot. Näin toimivalla yhteistyöllä voidaan luoda erilaisia ratkaisuja opiskelijan elämän solmukohdissa.

Erityisopetus on kuntoutuksellista kasvatusta ja opetusta, siinä pitkän aikavälin tavoitteet jaetaan lyhyen aikavälin tavoitteiksi. Päivittäinen toiminta keskittyy luonnollisesti lähitavoitteiden harjoitteluun. Kuitenkin suunnittelutyössä lähitavoitteiden lisäksi täytyisi suunnata katse myös opiskelijan seuraaviin elämän- ja kehitysvaiheisiin. Tällä tavoin HOJKS pitää yllä elämänkaarellisuuden teemaa aktiivisesti lapsen ja nuoren kas-

vatuksen, kuntoutuksen ja opetuksen suunnittelussa ja arvioinnissa. (Jahnukainen 2003, 255.)

Henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman toteutumista tulee arvioida ja seurata säännöllisesti ja erityisesti siirtymävaiheissa. Silloin lähettävän oppilaitoksen tulee antaa riittävät tiedot opiskelijan aiemmasta opiskelusta vastaanottavalle oppilaitokselle. Näin ollen opiskelijan aiempia tietoja voidaan käyttää hyväksi hänen koulutuksensa ja tukipalveluidensa suunnittelussa ja järjestämisessä. (Virtanen 2001, 64; Opetushallitus 2004, 30). HOJKS:iin sisältyvien salassa pidettävien tietojen siirtämiseen tarvitaan aina joko oppilaan tai hänen huoltajansa antama kirjallinen yksilöity suostumus. Luovuttaa ja siirtää voidaan vain sellaisia tietoja, jotka ovat tarpeellisia vastaanottavan koulun opetustehtävän hoidossa. (Opetushallitus 2004, 30; Tilus 2004, 22.)

Jalava ja Aro (2007, 49) kuvaavat erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan siirtymävaihetta kolmena tasona:

1. taso on koulun oma sisäinen toiminta: opiskelijahuolto, opettajat, asuntolan henkilökunta, kodit, vapaa-ajantoiminta
2. taso on kunnan taso: sosiaalipalvelut, vammaispalvelut, työvoimatoimistojen palvelut, muut mahdolliset nuorten ohjauspalvelut
3. taso on seutukunnan taso; muut mahdolliset ammattioppilaitokset, moniammatilliset yhteistyöryhmät (opiskelijahuoltohenkilöstö) sekä mahdolliset yritykset ja työpaikat

Näissä kaikissa vaiheissa hyvin toimivat siirtymät ja nivelvaiheen sujuminen on kuin eräänlainen silta näiden vaiheiden välillä ja se luo hyvän pohjan erityistä tukea tarvitsevan henkilön elämänhallintaan ja turvalliseen elämään.

Miettisen (2008) tutkimuksen mukaan oppilaitokset miettivät vielä erityisopetuksen rakenteita ja toimintaprosesseja, eivät toiminnan kohdetta ja tulosta. Suunnitelmassa kuvataan opetuksen perusteet, toimenpiteet ja toiminta ketjut hallinnon näkökulmasta, mutta ei varsinaista yksittäisen opiskelijan kanssa tehtävää työtä. (Kärki 2009, 42).

Useilla tahoilla on kiinnitetty huomiota opintojen nivelvaiheeseen peruskoulutuksesta ammatilliseen koulutukseen. Perusopetuksen ja toisen asteen ammatillisen nivelvaihetta

käsittelevä työryhmä (2005) on tehnyt 30 ehdotuksen esityksen toimenpidekokonaisuudesta, joilla tuetaan nivelvaiheen onnistumista ja koulun loppuun saattamista. Ajatellaan myös, että nuori opiskelijaksi siirtyessään ei ole valmiiksi leimattu erityistä tukea tarvitseväksi, jolloin hänelle annetaan mahdollisuus aloittaa niin sanotusti puhtaalta pöydältä. Merkittävä haaste nivelvaiheen opiskelijahuollolle on tukiverkoston hajoaminen nuoren aikuistuessa ja kuitenkin samalla tuen tarve jatkuu. Tämä koetaan suureksi haasteeksi eritoten toisen asteen normaalissa ammatillisessa koulutuksessa. (Kärki 2009, 23–25, 65.) Erityisammattioppilaitoksissa ei tämänmuotoista ongelmaa yleensä ole, sillä opiskelijoiden erityisen tuen tarpeen mukaan he ovat hakeutuneet juuri näihin ammattioppilaitoksiin.

3 ERITYISTÄ TUKEA TARVITSEVAN OPISKELIJAN TYÖLLISTYMINEN

3.1. Oikeus työhön

Louhen ja Suoyrjön (2008, 102–107) mukaan julkisen vallan eli valtion ja kuntien on edistettävä työllisyyttä ja pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus työhön. Työvoimahalinnolla on keskeinen vastuu erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden työllistämisestä. Työllistymistä tukevalla toiminnalla tarkoitetaan erityisesti työhön sijoittautumista edistävien kuntoutus- ja muiden tukitoimien järjestämistä (esim. tuetun työllistymisen kuntoutus- tai valmennustukitoimi), joiden avulla erityistä tukea tarvitsevat henkilöt voivat työllistyä koko- tai osa-aikaiseen työsuhteeseen tavallisille työpaikoille. Työnantaja voi saada työhallinnolta palkkatukea kattamaan osaa omista palkkakustannuksista tai korvaamaan työjärjestelyihin ja -laitteisiin tehtäviä tarvittavia korjauksia ja hankintoja.

Louhi ja Suoyrjö (2008, 102–107) käsittelevät myös vammaisten henkilöiden ammatillista kuntoutusta ja heidän mukaansa se käsittää muun muassa ammatinvalinnanohjauksen, terveydentilaa ja soveltuvuutta selittäviä tutkimuksia sekä työhön sijoittumiseen liittyvää tukea. Kansaneläkelaitoksella on velvollisuus järjestää vammaisille henkilöille ammatillista kuntoutusta, mikäli sitä ei ole järjestetty minkään muun tahon kautta. Sosiaalihuoltolain mukaan kunnan tehtäviin kuuluu vammaisten henkilöiden työllistymistä tukeva toiminta ja työtoiminta. Sosiaalihuollon tehtävänä on järjestää työtoimintaa henkilöille, joille ei ole edellytyksiä työllistyä työsuhteeseen työhön. Näiden henkilöiden toimeentulo perustuu pääosin sairauden tai työkyvyttömyyden perusteella myönnettäviin etuuksiin. Vammaisten työllisyysaste on kuitenkin muuhun väestöön verrattuna alhainen ja vammaisia työikäisiä on paljon työkyvyttömyyseläkkeellä.

Suomen laki ohjaa työllistymistä ja siihen liittyviä asioita. Useat lait ja asetukset ohjaavat erityistä tukea tarvitsevan nuoren ja aikuisen työllistämistä ja työllistymistä. Näitä lakeja ovat Suomen perustuslaki, yhdenvertaisuuslaki, laki sosiaalisista yrityksistä, laki kuntoutuksen asiakasyhteistyöstä, laki julkisesta työvoimapalvelusta, laki kuntouttavasta työtoiminnasta, laki Kansaneläkelaitoksen järjestämästä kuntoutuksesta, laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista, sosiaalihuoltolaki, laki kehitysvammaisten erityishuollosta, laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusraha-

etuuksista, sairausvakuutuslaki, työttömyysturvalaki, vammaistukilaki, laki toimeentulosta, kansaneläkelaki, asetus vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista, valtioneuvoston asetus julkisen työvoimapalveluun kuuluvista etuuksista, valtioneuvoston asetus julkisesta työvoimapalvelusta sekä asetus kehitysvammaisten erityishuollosta. Lisäksi on erilaisia viranomaisohjeita, jotka myös ohjaavat työllistymistä. (Vates 2009.)

Savtschenkon (2003, 90–92) mukaan työmarkkinoista puhuttaessa puhutaan avoimista ja suljetuista työmarkkinoista ja niissä on erilaisia aste-eroja. Viime vuosikymmeninä työmarkkinat ovat muuttuneet ja mukaan on tullut eriytymistä ja erilaisten osatyömarkkinoiden muodostumista. Suojatut työmarkkinat ovat avoimia markkinoita säädellympiä ja niillä työnhaku on selkeästi kohdennettu vammaisiin ja vajaakuntoisiin henkilöihin. Suojattujen työmarkkinoiden piiriin ohjautuvat sellaiset henkilöt, joilla on eri syistä vaikeuksia työllistyä vapailla työmarkkinoilla ja näin työllistämiseen liitetään tällöin usein myös kuntouttavia tavoitteita ja toimenpiteitä. Niiden pyrkimyksenä on usein henkilön siirtyminen myöhemmin avoimille työmarkkinoille. Käytännössä tällaista siirtymistä tapahtuu kuitenkin melko vähän. Suojatuilla työmarkkinoilla työtä tarjoavat muun muassa sosiaaliset yritykset, työosuuskunnat, suojatyökeskukset, klubitalot ja niin edelleen.

3.2. Tuettu työllistäminen

Suomessa tuetun työllistämisen käsitettä on alettu käyttää 1990-luvun puolivälissä, jolloin Euroopan Unionin sosiaalirahaston avulla käynnistyi useita tuettua työllistymistä käsitteleviä hankkeita. Tuettulla työllistymisellä tarkoitetaan käyttäjäkeskeistä toimintamallia. Se tarkoittaa erityistä tukea tarvitsevan henkilön ansiotyötä tavallisella työpaikalla, työn tekemistä mahdollistavia erilaisia ja yksilöllisesti suunniteltuja ja toteutettuja jatkuvia tukitoimia. (Pirttimaa 2003, 201.) Vates-säätiö on luonut palvelustandardin tuetun työllistämisen toimintamalliksi (Puolanne & Sariola 2000), jonka mukaan tuettu työllistäminen edellyttää työsuhteen syntymistä työnantajaan ja työstä maksetaan aina palkkaa, joka saattaa muodostua myös palkan ja sosiaaliturvan yhteensovittamisesta.

Erityistä tukea tarvitseva henkilö voi tarvita tukea oman työllistymisensä eri vaiheissa. Näitä vaiheita ovat urasuunnittelu, työpaikan hankkiminen tai vaihtaminen, työtehtävien oppiminen, työpaikan säilyttäminen sekä uralla edistyminen. Tuella tarkoitetaan myös eri palveluita, esimerkiksi opetusta, erilaisia apuvälineitä, esimerkiksi tietokonetta, toiminnan mukauttamista esimerkiksi vaihtelevat työajat sekä luonnollisen tuen tai henkilökohtaisten voimavarojen lisäämistä, esimerkiksi uusien taitojen omaksumista. (Pirttimaa 2003, 202.)

3.3. Bovallius-ammattiopistosta ammattiin

Erityistä tukea tarvitsevan henkilön työllistämisen lähtökohtana ovat opiskelijan omat vahvuudet ja tuen tarve. Työllistymiseen liittyen opiskelijat voidaan jakaa neljään eri tyyppiin. Näitä tyyppejä ovat itsenäinen työllistyjä, jonkin verran tukea tarvitseva työllistyjä, paljon tukea tarvitseva työllistyjä sekä palkkatyön sijasta tavoitteena muu hyvä elämä tyyppi. (Aalto, Eskola, Karlsson & Pitkänen 2007, 78.) Tuen tarpeesta riippuen opiskelija on mukana ammatillisilla linjoilla tai sitten hänelle sopivin koulutus on valmentavaa ja kuntouttavaa opetusta ja ohjausta, joka antaa hänellä vahvuuksia suoriutua tavallisesta elämästä.

Opiskelijalla, joka on *itsenäinen työllistyjä*, on hyvät mahdollisuudet työllistyä avoimilla työmarkkinoilla. Oppilaitoksen toimenpiteinä on tuolloin työssäoppimispaikkojen palautteiden hyödyntäminen opiskelijan vahvuuksien ja tuen tarpeiden kartoittamisessa sekä yksilöllisten tavoitteiden huomioiminen. Viimeisenä vuonna Bovallius-ammattiopiston ja opiskelijan tavoitteena on, että työssäoppimispaikka on kotipaikkakunnalla ja mahdollisesti myös jo tuleva työpaikka. (Aalto, Eskola, Karlsson & Pitkänen 2007, 79, Bovallius-ammattiopisto 2009.)

Opiskelijalla, joka on *jonkin verran tukea tarvitseva työllistyjä*, on mahdollisuus työllistyä tuetusti avoimille työmarkkinoille. Oppilaitoksen toimenpiteinä on tuolloin, samoin kuin edellisellä, työssäoppimispaikkojen palautteiden hyödyntäminen opiskelijan vahvuuksien ja tuen tarpeiden kartoittamisessa sekä yksilöllisten tavoitteiden huomioiminen. Viimeisenä vuonna Bovallius-ammattiopiston henkilökunnan on tavoitteena antaa henkilökohtaista apua työnhakuun, työssäoppimispaikka on kotipaikkakunnalla ja mah-

dollisesti myös tuleva työpaikka. Yhteistyön merkityksen korostaminen tulee tärkeäksi paikallisten TE-keskusten kanssa. (Aalto, Eskola, Karlsson & Pitkänen 2007, 80, Bovallius-ammattiopisto 2009.)

Opiskelijalla, joka on *paljon tukea tarvitseva työllistyjä*, on vaikeaa työllistyä heti opintojen jälkeen avoimille työmarkkinoille. Todennäköisesti myös suurin osa toimeentulosta tulee muista tuista kuin varsinaisesti palkasta. Bovallius-ammattiopiston toimenpiteinä on tuolloin tärkeää jatkosuunnittelu moniammatillisessa tiimissä (opiskelija, vanhemmat, opettaja, opiskeluiden hyvinvointipalveluhenkilöstö). Viimeisenä vuonna oppilaitoksessa on tavoitteena antaa henkilökohtaista ohjausta työnhakuun, etsiä työssäoppimispaikka kotipaikkakunnalla ja sitä myötä mahdollisesti tuleva työpaikka. Viimeisenä vuonna korostetaan myös moniammatillista yhteistyötä sekä yhteistyötä oppilaitoksesta TE-keskuksiin, kunnan viranomaisiin, Kelaan tai vakuutusyhtiöihin. (Aalto ynnä muut 2007, 81, Bovallius-ammattiopisto 2009.)

Opiskelijalla, jolla on *palkkatyön sijasta tavoitteena muu hyvä elämä*, ei ole mahdollisuuksia varsinaiseen palkkatyöhön. Suomessa on nuorilla koulutustakuu, jolloin opiskelijalla on oltava mahdollisuus myös halutessaan saada toisen asteen koulutusta. Bovallius-ammattiopiston toimenpiteinä on tuolloin antaa opiskelijalle yksilölliset opinnot, mahdollisesti henkilökohtainen avustaja koko opiskelun ja siihen liittyvän työssäoppimisjakson aikana, opiskelijahuoltohenkilöstön kanssa yhteistyössä selvittää kotipaikkakunnan tarjoamat palvelut sekä kunnan vammaispalvelusta vastaavan kanssa tehtävien palvelusuunnitelman ajanmukaistaminen. (Aalto ynnä muut 2007, 82, Bovallius-ammattiopisto 2009.)

3.4. Työssäoppiminen

Opetushallitus määrittelee työssäoppimisen seuraavasti: Työssäoppiminen on ammatilliseen koulutukseen kiinteästi kuuluva opintojen osa ja se on koulutuksen järjestämismuoto ja opiskelumenetelmä, jossa osa tutkinnon tavoitteista suoritetaan työpaikoilla. Työssäoppiminen on useiden toimintojen ja kokemusten yhdistelmä ja se voi olla siirtymistä koulutuksesta työelämään. (Pohjonen 2005, 80–84.)

Pohjosen mukaan (2005, 85–90) työssäoppiminen edistää nuoren siirtymistä työelämään ja samalla se lisää koulutuksen työelämävastaavuutta. Työssäoppiminen voidaan nähdä myös niin, että se helpottaa ammattitaitoisen työvoiman saantia työyhteisöihin. Opiskelijalle työssäoppiminen parantaa oppimisen laatua ja syventää ammatillista osaamista. Samalla se lisää opiskelijan tietoa työmarkkinoiden toiminnasta ja työelämän pelisääntöistä. Tärkeää työssäoppimisessa on myös koulun ja työelämän yhteistyön lisääntyminen ja kehittyminen.

Työssäoppimiseen olennaisena liittyy myös työvalmentaja, joka toimii opiskelijan tukena työssä mahdollisesti ilmenevissä vaikeissa tilanteissa. Työvalmentajalla on ammattitaitoa ohjata ja tukea opiskelijan psyykkistä ja sosiaalista toimintakykyä. Työvalmentaja pystyy ohjaamaan opiskelijaa kokonaisvaltaisesti ja samalla hän tulee opiskelijan elämänhallintaan. (Ylipaavalniemi, Sariola, Marniemi & Pekkola 2005, 14–18.)

Bovallius-ammattiopistolla työssäoppiminen ja työvalmentajan tehtävät painottuvat työtehtävien oppimiseen. Mahdollisuuksien mukaan opettaja lähtee työssäoppijan mukaan opettelemaan työtehtäviä ja työssäoppimispaikka on koululla. Toinen mahdollisuus on luokassa olevan ohjaajan mukaan lähteminen työssäoppimisjaksolle ja mahdollisesti työssäoppijoita on enemmän kuin yksi, tämä tuo samalla psykososiaalisen tuen mahdollisuuden opiskelijalle. Näin järjestetyssä työssäoppimisessa opiskelijalle tulee myönteisiä onnistumisen kokemuksia ja samalla oman osaamisen taidot realistisoituvat. Työpaikalle työssäoppiminen tuo lisätukea opiskelijoiden ohjaamiseen ja samalla luo mahdollisuuden konsultaatioon erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan kohtaamiseen. (Bovallius-ammattiopisto 2009.)

4 ERITYISTÄ TUKEA TARVITSEVAN HENKILÖN ASUMINEN

4.1. Oikeus asumiseen

Yhteiskunta, jossa vammaisilla ihmisillä on mahdollisuus toimia yhdenvertaisesti, on yhteiskunta, joka antaa mahdollisuuden kaikille ikään, sukupuoleen tai toimintakykyyn katsomatta. Asuminen ja asumiseen liittyvät palvelut ovat osa hyvinvointivaltion perustaa. Erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden asumispalveluja järjestetään useiden eri lakien perusteella. Kehitysvammaisten henkilöiden asumista säätelevät sosiaalihoitolaki (710/1982, ShL), laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977, kehitysvammalaki, KvL) ja laki vammaisuudenperusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (380/1987 ja vammaispalvelulaki, VpL). (Sosiaali- ja terveysministeriö 2003.)

Sosiaalihoiton palvelut tulisi ensisijaisesti toteuttaa yleislainsäädäntöön pohjautuen. Jos kehitysvammaisen avun tarve on vähäinen, voidaan asumispalvelut järjestää myös sosiaalihoitolain nojalla. Vammaispalvelut täydentävät tarvittaessa yleisiä sosiaalipalveluja. Erityislakien mukaan palveluja järjestetään, kun yleiset asumispalvelut eivät ole henkilön vamman vuoksi sopivia tai riittäviä. Oleellista on, että kehitysvammaisen henkilö saa asumiseen liittyvät riittävät palvelut. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2003.)

Erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden asumisen järjestäminen on kuntien tehtävä. Kunnat voivat toteuttaa sosiaalihoiton palvelujen, kuten asumisen, järjestämistehtävään monin eri tavoin. Kunta voi tuottaa palvelun itse tai yhteistyössä muun kunnan tai muiden kuntien kanssa, kunta voi olla jäsenenä palvelua järjestävässä kuntayhtymässä. Kunta voi hankkia palveluja valtiolta, toiselta kunnalta, kuntayhtymältä tai muulta julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta tai antaa palvelunkäyttäjälle palvelusetelin, jolla kunta sitoutuu maksamaan palvelun käyttäjän yksityiseltä palvelujen tuottajalta hankkimat palvelut. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2003.)

Erityistä tukea tarvitseva henkilö voi myös elää itsenäisesti omassa asunnossaan eikä tällaista asumista tuolloin lueta asumispalveluiden piiriin. Tällöin asumiskysymyksissä sovellettavaksi tulevat yleiset asumisen järjestämistavat ja asumiseen liittyvä lainsäädäntö. Lakia asuinhuoneen vuokrauksesta sovelletaan, kun huoneisto vuokrataan toiselle käytettäväksi asumiseen. Laki sisältää pykälät muun muassa asuinhuoneen käytöstä,

kunnosta ja kunnossapidossa. Huoneenvuokralaki puolestaan määrittelee vuokranantajan ja vuokralaisen velvollisuudet vuokrasuhteessa. (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2003.)

Asumiseen liittyvät käsitteet ovat hyvin moninaisia ja pyrin selkiinnyttämään niitä seuraavaksi hieman. Selvitän tarkemmin käsitteitä asumispalvelut, palveluasuminen, tukiasuminen, laitoshuolto, perhehoito, tukiasuminen, tuettu asuminen, ohjattu asuminen ja autettu asuminen.

4.2. Asumispalvelut

Sosiaalihuoltolain 22 §:n mukaan asumispalveluilla tarkoitetaan palvelu- ja tukiasumisen järjestämistä. Lain mukaan asumispalveluja annetaan henkilölle, joka erityisestä syystä tarvitsee apua tai tukea asunnon tai asumisensa järjestämisessä (ShL23 §). Asumispalveluilla voidaan tarkoittaa myös erilaisia tuki- ja palvelutoimintoja, jotka mahdollistavat vammaisten ihmisten asumisen. (STM oppaita 2003:4.) Käytännössä asumispalveluiden sisältävät nykyään monenlaisia asumismahdollisuuksia. Asumispalvelut on jaettu palveluiden tarpeen mukaan vähäisestä tuesta vaativaan apuun.

Palveluasuminen on asumismuoto, joka on tarkoitettu ihmisille, jotka puutteellisen toimintakykynsä vuoksi tarvitsevat jatkuvaa päivittäistä apua. Palveluasumista järjestetään myös tehostettuna ympärivuorokautisella päivystyksellä ja laitoshoidon korvaavana palveluna ympärivuorokautisella hoidolla. Oleellista palveluasumisessa on, että asukkaalla on toimiva asunto, jossa asuessa hänellä on asukkaan oikeudet ja velvollisuudet. ja että hän saa asumisen tueksi riittävästi palveluja ja tukea (STM oppaita 2003:4).

Tukiasuminen on kuntouttava, omatoimista suoriutumista tukeva asumismuoto ihmisille, jotka tarvitsevat tukea pystyäkseen asumaan itsenäisesti (STM oppaita 2003:4).

Laitoshuollolla tarkoitetaan sosiaalihuoltolain 24 §:n mukaan hoidon, ylläpidon ja kuntouttavan toiminnan järjestämistä jatkuvaa hoitoa antavassa sosiaalihuollon toimintayksikössä. Laitoshuoltoa annetaan henkilölle, joka tarvitsee apua, hoitoa tai muuta huolen-

pitoa, jota ei voida tai ei ole tarkoituksenmukaista järjestää hänen omassa kodissaan muita sosiaalipalveluita hyväksi käyttäen. (Sosiaalihuoltolaki 1982.)

Perhehoidolla tarkoitetaan sosiaalihuoltolaissa (25 §) henkilön hoidon, kasvatuksen tai muun ympärivuorokautisen huolenpidon järjestämistä hänen kotinsa ulkopuolella yksityiskodissa. (Sosiaalihuoltolaki 1982).

4.3. Tuettu asuminen

Tuettu asuminen mahdollistaa kehitysvammaisen henkilön itsenäisen toiminnan. Tuettu asunto voi olla vuokra-asunto, joka on esimerkiksi kunnan, asukkaan tai hänen sukulaisensa omistama. Tuettuun asumiseen voidaan siirtyä portaittain kotoa tai laitoksesta pienemmän yksikön ja asumisvalmennuksen kautta. Henkilöt, joilla on lievä kehitysvamma ja jotka kykenevät itsenäisempään elämään, voivat asua tuetussa asunnossa. Tuetussa asumisessa huolehditaan itsenäisesti asunnon päivittäisestä kunnossapidosta ja siivouksesta. Asukas pystyy myös huolehtimaan ruokailustaan ja ostoksista, mutta saattaa tarvita suunnitteluapua sekä tukea raha-asioissa ja ennakoimattomissa tilanteissa. (Kehitysvammaliitto i.a.)

4.4. Ohjattu asuminen

Ohjattu asuminen on tarkoitettu sellaisille kehitysvammaisille henkilöille, jotka tarvitsevat jonkin verran jatkuvaa huolenpitoa. Avun tarve keskittyy erityisesti aamuihin, iltoihin ja tietyissä tilanteissa myös vapaa-aikaan ja viikonloppuihin. Ohjattuun asumiseen liittyy suunnitelmallista asumistaitojen kehittämistä ja kokeilujen tukemista, mikä edellyttää henkilökuntaresursseja (vapaa-ajanohjaajaa, muuta konsultaatiota ja niin edelleen). Ohjatussa asumisessa asuu keskiasteisesti kehitysvammaisen henkilö, jonka muut vammat ovat lieviä ja joka selviytyy päivittäisistä toiminnoistaan itsenäisesti tai pienellä tuella. Ohjatusta asumisesta käydään yleensä päivisin töissä työkeskuksessa, jonne voidaan tarjota myös kuljetus. Ohjatussa asumisessa on vaatimuksena ja edellytyksenä tarvittavan erityishuollon antaminen sekä asukkaiden tilanteen ja terveydentilan seuraaminen ja edistäminen. (Kehitysvammaliitto i.a.)

4.5. Autettu asuminen

Autettu asuminen on asumista, jossa henkilökunta on paikalla ympäri vuorokauden. Asukkaiden tarpeet ovat perushoidon alueella. Autetussa asumisessa on mahdollisuus kuitenkin perushoidon lisäksi ottaa huomioon asukkaiden yksilölliset tarpeet ja kuntoutumismahdollisuudet. Tavoitteena on usein luoda edellytykset ohjattuun asumiseen, mutta autettu asuntola voi olla myös pysyvä koti kehitysvammaiselle henkilölle. Autettua asumista tarvitsee tyypillisimmin henkilö, joka on vaikeasti tai syvästi kehitysvammaisen ja jolla on erilaisia, joskus vaikea-asteisiakin lisävammoja. Asukkaana voi olla myös sellainen keskiasteisesti vammaisen henkilö, jolla on erilaisista syistä lieviä tai vaikeita lisävammoja. Asukkaat ovat usein monissa päivittäisissä toiminnoissaan avun tarpeessa tai täysin riippuvaisia henkilökunnan avusta. (Kehitysvammaliitto i.a.)

5 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Aikaisempia tutkimuksia omassa työyhteisössämme ei ole varsinaisesti siirtymävaiheen sujumiseen työntekijän näkökulmasta tehty. Siirtymävaihetta ovat aikaisemmin tutkineet Bovallius-ammattiopiston opettajat Sari Halenius ja Eila Jäntti (2004) ja tutkimus oli case-tutkimus. Tutkimuksessa selvitettiin yhden nuoren työllistyminen Bovallius-ammattiopistosta valmistumisen jälkeen, siihen liittyvät yhteistyötahot ja työllistymisen sujuminen sekä eri työllistämiskäsitteet. Lisäksi Diakonia-ammattikorkeakoulun opiskelijat ovat tehneet kaksi tutkimusta (2002 ja 2006), jotka käsittelivät Bovallius-ammattiopiston opetuksen tukemista huoltajien näkökulmasta (2002) sekä opiskelijan elämäntilanteen kartoitusta ammattiopiston jälkeen (2006). Seppälän ja Tirrin (2002) opinnäytetyössä tutkittiin huoltajien näkökulmasta, kuinka Bovallius-ammattiopiston opetus tukee opiskelijoiden itsenäistymistä ja kuinka suureksi huoltajat kokevat tuen määrän. Tutkimuksen mukaan opetus tukee opiskelijoiden itsenäistymistä paljon tai kohtalaisesti.

Hynösen ja Kuismasen (2006) opinnäytetyön aiheena oli kartoittaa nuoren kielihäiriöisen aikuisten elämänkaarta ammatillisen koulutuksen jälkeen. Lisäksi tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää heidän sijoittumistaan työelämään, opiskeluun tai eläkkeelle. Tutkimuksen mukaan nuoret dysfaattiset aikuiset olivat sijoittuneet yhteiskuntaan suhteellisen hyvin ja olivat elämäänsä tyytyväisiä. Eli molemmat opinnäytetyöt eivät varsinaisesti tutkineet opiskelijoiden siirtymävaiheen sujumista.

Yleensä ottaen siirtymävaiheesta puhuttaessa on korostettu enemmän siirtymiä esiopeutuksen ja perusopetuksen sekä siirtymiä perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen välillä. Siirtymävaiheen korostamista toisen asteen koulutuksesta siirtymisestä omaan ammattiin ja elämään ei ole tutkittu kovinkaan paljon ja juuri tämän siirtymävaiheen onnistumisen kannalta. Siirtymävaiheen tutkimuksia löytyy koulukohtaisia tutkimuksia ja monet niistä ovat juuri muotoiltu toimimaan oman koulun näkökulmasta.

Erilaiset projektit ovat tuoneet omalla tutkimuksellaan tietoa siirtymävaiheisiin ja niiden sujuvuuteen. Näitä projekteja ovat olleet muun muassa Hämeen ammattikorkeakoulun hallinnoima Worth the Work-projekti 2001 - 2005, Invalidiliiton Erityinen-projekti

2004–2007, VaSkooli-projekti Turun opetuspalvelukeskus 2004–2008 sekä OPEQUAL-projekti, Tekevä-säätiö Jyväskylä 2004–2008 ja niin edelleen.

Worth the Work-projektissa kiinnitettiin erityistä huomiota erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden koulutus- ja työllistymispolkujen siirtymävaiheiden onnistumiseen. Eri-tyinen-projektin tarkoituksena oli kehittää erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden työssäoppimista, työllistymisen tukemista sekä yhteistyötä työelämän ja viranomaisten kanssa. VaSkooli-projektin tavoitteena oli luoda moniammatilliset ohjaus- ja tukitoimet, joustava työelämäyhteistyö, oikeanlaisten koulutuspaikkojen riittävyyden varmistaminen, vanhempien kasvatusvastuun tukeminen sekä oppilaiden elämänhallinnan ja työelämäkokemusten lisääminen. OPEQUAL-hankkeen tavoitteena oli kehittää toimintamalleja koulutuksen nivelvaiheisiin ja koulutuksen syrjäytymisen ehkäisyyn.

6 TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN

6.1. Bovallius-ammattiopisto tutkimusympäristönä

Ammatillisena peruskoulutuksena Bovallius-ammattiopistossa Pieksämäen toimipaikassa voidaan suorittaa luonto- ja ympäristöalan perustutkinto (ympäristönhoitaja), tekniikan ja liikenteen alan talotekniikan perustutkinto (kiinteistönhoitaja), matkailu-, ravitsemis- ja puhdistusalan perustutkinto (toimitilahuoltaja ja tekstiilihuoltaja) sekä kotitalous- ja kuluttajapalveluiden perustutkinto (kotitalousyrittäjä).

Suoritan tutkimukseni Bovallius-ammattiopiston opiskelijoiden hyvinvointipalveluihin kuuluvien henkilöiden sekä ammattiin valmistuvien ryhmänvastuuopettajien keskuudessa. Opiskelijahuoltohenkilöstöön Bovallius-ammattiopistossa Pieksämäen toimipaikassa kuuluvat opinto-ohjaaja, kuntoutusohjaaja ja opintoneuvoja, lisäksi olennaisena osana opiskelijan siirtymävaiheeseen liittyy opiskelijan ryhmänvastuuopettaja. Tarvittaessa opiskelijahuoltohenkilöstöön kuuluvat terveydenhoitaja (ostopalveluna), terveyskeskuslääkäri (ostopalveluna) sekä psykologi (ostopalveluna). Opiskelijan ryhmänvastuuopettajilla on pääosin vastuu opiskelijan työllistymiseen liittyvissä asioissa ja esimerkiksi työssäoppimisen järjestämisessä mahdollisuuksien mukaan jokaisen opiskelijan kotipaikkakunnalla. Tätä kautta opettajat ovat olennaisena osana suorittamassa siirtymävaiheen onnistumista.

Kokonaisuudessaan lähetän kyselylomakkeita kymmenelle henkilölle, joista seitsemän on opettajaa ja kolme opiskelijan hyvinvointipalveluihin kuuluvaa: kuntoutusohjaaja, opintoneuvoja sekä opinto-ohjaaja. Vastaaminen tapahtuu joko suoraan sähköpostin kautta tai sitten kirjallisena palautteena. Suoritan kyselyn helmikuun alussa, jonka jälkeen alkaa tulosten analysointi ja siirtäminen kirjalliseen muotoon.

6.2. Tutkimuksen tavoitteet

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää kuinka Bovallius-ammattiopistosta ammattiin valmistuvan erityistä tukea tarvitsevan nuoren siirtymävaihe tapahtuu ja sujuu ammattiopiston henkilökunnan näkökulmasta.

Tutkimusongelmat ovat seuraavat:

1. Miten ammattiin valmistuvan erityistä tukea tarvitsevan nuoren siirtymä- tai nivelvaihe sujuu Bovallius-ammattiopiston Pieksämäen toimipaikassa?
2. Mitä asioita työllistymisessä ja asumisessa on otettava huomioon ammattiin valmistuvan erityistä tukea tarvitsevan nuoren valmistuessa Bovallius-ammattiopistosta itsenäisempään elämään?

6.3. Tutkimusmenetelmät

Tutkimus oli kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus: Siinä pyrittiin kuvaamaan todellista elämää eli siirtymävaiheen sujumista. Tutkimuksessa oli tärkeää, että tutkittavien ääni ja näkökulmat pääsivät esille. Kuten laadullisessa tutkimuksessa yleensä, myös tässä tutkimussuunnitelma muotoutui tutkimuksen edetessä. Sillä tarkkaan ei voinut etukäteen tietää kuinka vastaajat vastaavat annettuihin kysymyksiin. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 156–160.)

Alun perin suunnittelin, että tutkimus olisi suoritettu teemahaastatteluna, mutta aikataullisesti ja käytännön syistä päädyin kirjalliseen kyselylomakkeeseen. Kysymyslomakkeen kysymykset oli jaoteltu erityistä tukea tarvitsevan nuoren työllistymiseen liittyviin kysymyksiin sekä erityistä tukea tarvitsevan nuoren asumiseen liittyviin kysymyksiin. Lomakkeessa oli sekä avoimia että strukturoituja kysymyksiä. Strukturoidut kysymykset koskivat yleisesti työllistymiseen ja asumiseen liittyviä asioita, kuten esimerkiksi yleisimmät yhteistyötahot. Avoimilla kysymyksillä pystyttiin paremmin selvittämään jokaisen omia mielipiteitä, asenteita ja henkilökohtaista toimintaa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 192–193.)

Lähetin kirjallisen kyselylomakkeen tarkkaan valitulle vastaajajoukolle sähköpostilla. Vastaajilla oli mahdollisuus vastata suoraan sähköpostilla takaisin tai sitten kirjoittamalla vastaukset ja lähettämällä ne työpaikan sisäisen postin mukana minulle.

Kyselylomakkeita lähetettiin kaiken kaikkiaan kymmenen ja vastauksia saatiin takaisin yhdeksän, joten vastausprosentti oli hyvin korkea. Kaikkiin kyselyn kohtiin oli vastattu vaihtelevasti, mutta yleensä ottaen hyvin ja monipuolisesti. Kyselylomakkeen kohdassa kysymykset, jotka liittyivät työllistymisen tai työssäoppimispaikan sekä asumiseen liittyvissä ajankäyttökysymyksissä, oli selkeä virhe. Kysymys oli opintojen päätyttyä, kun sen olisi pitänyt olla opintojen päättyessä. (4 kohdan kysymykset). Kuitenkin vastauksissa oli selkeästi ymmärretty, että kysymyksessä tarkoitettiin opintojen päättymisvaiheessa olevaa aikaa. Tämä ei mielestäni vaikuttanut tämän kohdan varsinaisiin tuloksiin. (Liite 1).

6.4. Aineiston analyysi

Sain käyttööni vastauslomakkeet joko sähköpostin kautta tai kirjallisena paperiversiona. Kysymyslomakkeen kysymykset oli jaoteltu erikseen työllistymiseen liittyviin kysymyksiin sekä asumiseen liittyviin kysymyksiin. Analysoin kysymyksiä ymmärtämiseen pyrkivällä lähestymistavalla sekä sisältöanalyysin avulla. Ne ovat tärkeimpiä laadullisen tutkimuksen analysointitapoja. Sisältöanalyysin avulla etsitään aineistosta niitä merkityksiä, joita koen tutkimuksessa olevan tärkeitä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 219).

Kirjasin kysymyslomakkeiden kysymykset kaikki samalle vastauslomakkeelle tietokoneella, josta oli sitten helppo tarkastaa kaikki vastaukset. Jaoin vastaukset tiettyihin teemoihin. Näitä teemoja olivat yhteistyö, ajankäyttö, sisäinen ja ulkopuolinen tuki sekä haasteet. Teemat olivat samat sekä työllistymiseen liittyvissä asioissa kuin asumiseen liittyvissä asioissa.

6.5. Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimukseen kokonaisluotettavuuteen liittyvät tutkimuksen validiteetti eli pätevyys ja reliabiliteetti eli toistettavuus. Validiteetti määritellään tutkimuksen kyvyksi mitata juuri sitä mitä sen on tarkoitus mitata. Reliabiliteetti on puolestaan kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Validiteetti on tulosta tutkijan omasta ajatteluprosessista, jossa aikaisempi aiheen tuntemus, tutkimustulokset ja yleinen looginen ajattelu vakuuttavat tutkijan itsensä ja valittujen indikaattorien järkevyydestä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 226.)

Tutkimuksen toistettavuudella tarkoitetaan sitä, että tutkimus täytyy voida toistaa uudelleen samanlaisena. Näin voidaan todentaa, että tutkija ei ole väärentänyt tuloksia tai tehnyt tutkimuksestaan epäoikeutettuja päätelmiä. Tutkimuksen tulee olla myös aina avointa ja tulokset pitää altistaa kritiikille. Tutkimukseen osallistumisen tulee olla täysin vapaaehtoista, ketään ei saa koskaan pakottaa vastaamaan. Vastaajien tulisi ymmärtää kyselylomakkeen kysymyksistä, että tutkija haluaa todella vakavasti saada asioista juuri sitä tietoa, jota lomakkeeseen vastaajalla on annettavaa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 227–228.)

Tämän tutkimuksen luotettavuuteen on saattanut vaikuttaa oma läheinen suhtautuminen tutkittaviin asioihin ja siihen, että tunnen kaikki vastaajat henkilökohtaisesti. Tutkimusongelmien selkiinnyttäminen oli hieman vaikeaa ja ne tarkentuivat aivan tutkimuksen loppupuolella tutkimustuloksia analysoitaessa. Olen pyrkinyt huomioimaan kaikki kyselyn vastaukset tasapuolisesti, vaikkakin tulosotos on melko pieni. Vastauksissa en ole eritellyt vastaajista niitä, jotka ovat opettajia, ja jotka kuuluvat opiskelijan hyvinvointipalveluiden henkilöihin, koska tuolloin olisi ollut mahdollista tunnistaa vastaajat ja näin vastausten tunnistamattomuus olisi kärsinyt. Käytän tuloksissa suoria lainauksia vastauslomakkeista, mutta suoraan niistä ei mielestäni vastaajaa voi tunnistaa kuin vastaaja itse.

Eettinen näkökulma tutkimuksessani tuli esille siinä, että tutkittava aihe koski erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan työllistymistä ja asumispalveluita. Tutkimuksessani pyrin noudattamaan hyviä tieteellisen tutkimuksen käytäntöjä. Näihin hyviin käytäntöihin kuuluvat asialliset lähdeviittaukset, tutkimusprosessin yksityiskohtainen kuvaaminen,

avoimuus ja rehellisyys (Hirsjärvi , Remes & Sajavaara 2007, 23–27). Lähteiden valinnassa olen pitäytynyt luotettavissa ja yleisesti hyväksyttävissä lähteissä. Kyselyyn osallistuville henkilöille olen kertonut tutkimuksen tarkoituksen ja mihin tarvittavia tietoja on käytetty. Vastauslomakkeet tulivat suoraan minulle joko sähköpostilla tai sisäisessä postissa suljetuissa kuorissa. Vastauslomakkeet hävitän asianmukaisella tavalla. Tutkimuksessani korostin luotettavuutta ja loukkaamattomuutta.

7 TUTKIMUKSEN TULOKSIA

7.1. Erityistä tukea tarvitsevan henkilön työllistyminen

7.1.1. Yhteistyö

Aluksi vastaajilta kysyttiin, mitkä olivat heidän mielestään tärkeimmät yhteistyötahot. Siirtymävaiheessa korostettiin moniammatillisen yhteistyön tärkeyttä ja sen sujuvuutta. Yhteistyötahoja voi olla monenlaisia ja kyselyn mukaan Bovallius-ammattipiston kaikissa henkilökunnan vastauksissa tärkeimmät yhteistyökumppanit ja verkostot olivat vanhemmat tai huoltajat sekä kunnan viranomaiset. Työllistymiseen liittyvissä verkostoissa näiden lisäksi yhteistyöhön liittyviä tahoja olivat työ- ja elinkeinotoimistot (kuudessa vastauksessa) ja siellä olevat projektityöntekijät ja erityistyövoimaneuvojat.

Yritykset yhteistyöverkostoissa tuli vastauksissa esille vain kolmessa, joka on melko pieni määrä, sillä jokainen kyselyyni vastanneista hoitavat erityistä tukea tarvitsevan nuoren työssäoppimiseen tai työllistymiseen liittyviä kysymyksiä. Muita yhteistyötahoja työllistymiseen liittyen olivat jotkut säätiöt tai tuleva mahdollinen työpaikka (kahdessa vastauksessa). Yhdessä vastauksessa mainittiin myös omien tuttavuussuhteiden merkitys yhteistyössä.

7.1.2. Ajankäyttö

Kysymyslomakkeen kysymyksessä neljä selvitettiin työntekijän tehtäviä opiskelijan työllistymiseen tai työssäoppimiseen liittyvien asioiden hoidossa. Kyselyyn vastanneista kaikki hankkivat opintojen aikana työssäoppimispaikkoja opiskelupaikkakunnalta sekä kahdeksan vastaajaa myös opiskelijan kotipaikkakunnista. Myös muita työllistymiseen liittyviä tukia haettiin yhdessä opiskelijan kanssa. Kuuden vastaajan mukaan opintojen aikana muita työllistymiseen liittyviä asioita olivat yhteistyöverkostoihin liittyvät asiat ja perheen saaminen mukaan.

yhteydenottaminen kunnan avopalveluohjaajaan tai sitten tukena TE-keskuksessa, avustaminen lomakkeiden täyttämässä, osallistuminen palvelusuunnitelmapalavereihin.

tarvitaan paljon työtä perheen saamiseksi mukaan, perheellä voi olla hyvin epärealistinen kuva oman nuoren työllistymisestä ja taidoista.

Työllistämiseen liittyvässä kolmannessa kysymyksessä selvitettiin ajankäytön mahdollista vaihtelevuutta opiskelijan opiskeluvuosista riippuen. Lisäksi siinä selvitettiin miksi ajankäyttö mahdollisesti vaihteli. Kuuden vastaajan mukaan ajankäyttö niin työssäoppimispaikan kuin työpaikan hankkimisessa vaihteli opiskelijan opiskeluvuosista riippuen. Yksi ei vastannut tähän kohtaan lainkaan. Ajankäytön vaihtelua selitettiin sillä, ettei kotipaikkakunnilla ollut valmiita verkostoja, jolloin työpaikan etsiminen voi olla vaikeaa. Toisen vuoden opiskelijalle voi olla helpompaa löytää työssäoppimispaikka, koska tuolloin on jo vakiintuneita kontakteja (kaksi vastausta). Työssäoppimispaikan löytymisestä todettiin toisaalta, että se löytyy helposti, koska se on lyhytaikaista ja oppilaitoksen alaista toimintaa. Työpaikan toivotaan puolestaan olevan sama ja sitoutuminen työnantajan puolelta on oltava suurempaa.

kotipaikkakunnalla ei ole olemassakaan valmiita verkostoja, työpaikan etsiminen voi olla todellakin hakuammuntaa.

työssäoppimispaikka löytyy suhteellisen helposti, koska on lyhytaikainen ja oppilaitoksen alaista toimintaa, työpaikan taas toivotaan olevan sama ja sitoutuminen työnantajan puolelta on suurempi.

Opintojen päättyessä opiskelijan kanssa yhdessä kaikki vastaajat olivat hankkimassa työpaikkaa kotipaikkakunnalta, lisäksi kuusi vastaajaa oli mukana hakemassa muita työllistämiseen liittyviä tukia. Näitä asioita olivat yhteyden ottaminen tai tukena oleminen TE-toimistoihin, avustaminen lomakkeiden täyttämässä, osallistuminen palvelusuunnitelmapalavereihin sekä avustaminen asumisen, harrastusten, henkilökohtaisen elämän järjestelyissä. Myös erilaisten kuntoutuspalveluiden, tuetun työn ja yleensä asumiseen liittyvien asioiden selvittäminen yhdessä opiskelijan kanssa kuuluivat yhteisiin hoidettaviin asioihin.

7.1.3. Sisäinen ja ulkopuolinen tuki

Kysymyksessä viisi selvitettiin työllistymiseen liittyvän sisäisen ja ulkoisen tuen riittävyys. Työllistymiseen liittyvässä siirtymävaiheessa tukea vastaajat olivat saaneet niin opiston sisältä kuin ulkopuolelta. Opiston sisäiseen tukeen liittyvän kysymyksen mukaan vastaajat olivat saaneet saman verran tukea niin kuntoutusohjaajalta kuin opinto-neuvojalta. Opinto-ohjaajan tukea oli saanut työllistymiseen liittyvissä asioissa kuusi vastaajaa. Muita tukitahoja olivat toiset opettajat, ohjaajat, kouluttajat sekä asuntolan henkilökunta. Opiston sisäinen tuki koettiin yleensä hyvin riittäväksi. Vastauksissa tuli selvästi ilmi, että yhteistyö koulun sisällä toimii hyvin. Vertaistuen kautta saa tietoa, vinkkejä ja keskustelutukea. Uutena ehdotettiin myös uusille opettajille nivelvaiheyhteistyökansiota, josta voisi katsoa, miten asioita eri paikkakunnilla on saatu järjestämään (kootut työllistämiskuviot).

on ollut riittävä, aika ei vain tahdo riittää, resurssia työhön!

vertaistuki ja selviytymistarinoiden vaihtaminen.

Ulkopuolista tukea kaikki vastaajat olivat saaneet niin vanhemmilta kuin kunnan viranomaisilta. Muita ulkopuolista tukea antavia tahoja olivat TE-toimistot ja yritykset (viisi). Mahdollisista muista tahoja oli yksi, ja se oli työvalmennuskeskus. Opiston ulkopuolinen tuki koettiin myös enimmäkseen riittäväksi (seitsemän), yhden vastauksen mukaan tukea ei ollut lainkaan. Ulkopuolisessa tuessa korostettiin omaa aktiivisuutta sekä jakamista selittää, perustella, hankkia ja kirjoittaa lausuntoja. Tukea oli saatu asioiden käsittelemiseen yhdessä, tietojen päivittämiseen uusista mahdollisuuksista, tuista ja mahdollisista lainmuutoksista. Kuntien kesken todettiin olevan suuria eroja, joissakin asioiden hoito on keskitetty yhdelle virkailijalle, joka tukee sitten yhteistyötä TE-toimiston ja Kelan kanssa. Yksi vastaajista oli saanut ulkopuolista tukea lähinnä opiskelijan työssäoppimispaikoista.

toistaiseksi olen saanut tukea myös ulkopuolista tukea riittävästi, omaa aktiivisuutta kyllä erittäin paljon.....

riippuu kunnasta ja siihen liittyvistä palveluista, tuki voi olla hyvin erilaista ja joissakin kunnissa olematonta (ei riippuvainen kunnan koosta), mon-

ta kertaa vaikeata löytää henkilöä, joka on meidän opiskelijan vastuuhenkilö.

7.1.4. Työllistymisen haasteet

Kysymyslomakkeen kakkoskysymyksessä selvitettiin erityistä tukea tarvitsevan nuoren työllistymiseen liittyviä keskeisiä haasteita. Kyselyyn vastanneiden mielestä näitä keskeisimpiä haasteita työllistymisessä olivat henkilökohtaisen ohjauksen ja perehdytyksen puute, niin avoimilla työmarkkinoilla kuin avotyössä oleville. Muita haasteita olivat sopivien työtehtävien löytäminen suhteessa opiskelijan taitoihin ja riittävästi ohjatun työpaikan löytäminen. Lisäksi haasteena koettiin erityistä tukea tarvitsevan henkilön muut tukitoimet ja niiden saatavuus (oman elämän hallinnassa, asuminen, ruokailu, päivärutiini). Oman haasteensa tuovat myös henkilön oma motivaatio, muun muassa työaikojen noudattaminen, sekä se, että erityistä tukea tarvitsevat henkilöt kilpailevat samoista työpaikoista muiden kanssa.

sopivan työtehtävän löytäminen suhteessa opisk. taitoihin, ohjaavan henkilöstön puute (työpaikoilla työntekijöitä olisi, mutta ei aikaa ohjata), että löytyy taho joka huolehtii opiskelijasta kokonaisvaltaisesti, jos asuminen ja rahankäyttö ei suju, niin ei onnistu työkään.

Kysymyksessä seitsemän selvitettiin työpaikkojen löytämiseen liittyviä asioita ja siinä mahdollisesti tapahtuneita muutoksia. Vastauksissa ilmeni, että työpaikkoja erityistä tukea tarvitsevalle nuorelle oli löytynyt, mutta työtä sai tehdä sen eteen yhä enemmän ja hakea palveluita. Työpaikkojen löytäminen tapahtui työssäoppimispaikkojen kautta ja kunnan viranomaiset auttoivat työpaikan etsimisessä. Myös TE-toimistot sekä opiskelijoiden vanhemmat, tuttavat tai sukulaiset olivat työpaikan etsimisessä mukana. Työpaikkoja saattoi löytyä myös ottamalla suoraan yhteyttä työnantajaan.

työpaikat löytyvät soittamalla, useimmiten niistä on kuullut jo joltain etukäteen, välillä joutuu selailemaan puhelinluetteloa.

Vastausten mukaan muutoksia oli tapahtunut työpaikan löytämisessä ja realiteetit ja taloustilanne ratkaisivat. Lama näkyi suoraan eli työpaikat vähenivät myös erityistä tukea tarvitsevilta opiskelijoilta ja tukea oli vaikeampi saada opiskelijalle työpaikalle. Nykyiseen tilanteeseen vaikutti vastaajien mielestä myös yleinen työttömyys. Muita

mainittavia seikkoja olivat opiskelijoiden huonokuntoisuus psyykeltään ja/tai fyysiseltä kunnoltaan, heidän ongelmansa saattoivat olla laaja-alaisempia ja monimutkaisempia. Työpaikoilla oli entistä nopeampi työtahti ja se vaikeutti työssäoppimispaikan löytämisessä erityistä tukea tarvitsevalle nuorelle. Kuten nuo edellä mainitut seikat otettiin huomioon, oli työpaikkojen saanti selvästi vaikeutunut viime aikoina. Työpaikkojen löytyminen ei ollut kiinni kunnan koosta, vaan se oli hyvin kuntakohtaista.

lama näkyy suoraan meidän opiskelijoiden eli työpaikat vähenevät myös meidän opiskelijoilta ja tukea on vaikeampi saada opiskelijalle työpaikalle (koska muut työntekijät ovat kiireisiä ja heitä on vähemmän töissä.)

nykyään vaikeampaa kuin aiemmin, työttömyys, opiskelijat huonokuntoisia psyykeltään ja/tai fyysiseltä kunnoltaan, ongelmat laaja-alaisempia ja monimutkaisempia (psykyke/päihdeongelmat), fyysinen huono kunto, laaja-alainen tuen tarve = todella vaikea löytää työpaikkaa).

7.2. Erityistä tukea tarvitsevan henkilön asuminen

7.2.1. Yhteistyö

Siirtymävaiheeseen olennaisena osana kuului myös erityistä tukea tarvitsevan nuoren asumiseen liittyvät asiat. Asumiseen liittyvissä kysymyksissä alussa kysyttiin tärkeimmät yhteistyötahot. Kyselyyn vastanneiden mielestä asumiseen liittyvistä verkostoista tärkeimmät olivat vanhemmat ja kunnan viranomaiset. Muita tahoja olivat eri asumisyksiköt ja heidän henkilökuntansa. Nimeltä mainittiin asumisyksiköistä Savas sekä Nuortentalo.

Asumiseen liittyvissä asioissa opiskelijan kanssa yhdessä opintojen aikana yhteistyötä vanhempien kanssa tekivät kaikki vastaajat. Asunnon hankkimisessa oli mukana kuusi vastaajaa sekä asumiseen liittyvien palveluiden ja tukimuotojen hakemisessa seitsemän vastaajaa. Muita mahdollisia asumiseen liittyviä asioita olivat Kelan yhteydet, asumistukeen ynnä muihin tukiin liittyvät asiat, alustavien selvitysten tekeminen ja opiskelijan oma motivoiminen. Yhdessä vastauksessa kerrottiin suoraan kuntoutusohjaajan kanssa tehtävästä yhteistyöstä asunnon hankkimisessa.

7.2.2. Ajankäyttö

Kysymyslomakkeen kysymyksessä neljä selvitettiin ajankäyttöä asumiseen liittyvissä asioissa ja niiden hoitamisessa. Ajankäyttö asumiseen liittyvissä asioissa vaihteli opiskelijan opiskeluvuosista riippuen, vain yhden vastaajan mielestä ajankäyttö ei vaihdellut lainkaan. Ajankäytön vaihtelua selitettiin sillä, että asuinpaikkaa ei ollut tarvinnut etsiä kuin vasta viimeisenä opiskeluvuonna. Toisaalta taas opiskelunsa aloittaneilla oli vähemmän asumiseen ja itsenäistymiseen liittyviä valmiuksia. Valmiudet asumiseen itenäisemmin karttuivat vuosien myötä, joten tuolloin asuminen oli hieman helpompaa. Suurin paine asumiseen liittyvissä asioissa oli viimeisenä keväänä ja toisaalta painetta jonkin verran helpotti, jos vanhemmat olivat hankkineet asunnon jo opiskeluiden toisena vuotena.

kunnilla on harvoin järjestää asumista opiskelijoille opiskeluiden alkaessa, joten se jää viimeiseen opiskeluvuoteen.

opiskelijan itsenäistyminen tapahtuu vähin erin, eli viimeinen vuosi yleensä on se, jolloin hän on ”kypsä” muuttamaan pois vanhempiensa luota itsenäiseen elämään.

Kyselyssä selvitettiin myös opiskelujen päättymiseen (kyselylomakkeessa oli väärä termi päätyttyä, kuitenkin kysymys ymmärrettiin oikein) liittyvää ajankäyttöä. Yksi vastaajista ei käyttänyt aikaansa mihinkään asumiseen liittyvään asiaan tai sen hoitamiseen. Viisi vastaajista oli opiskelijan kanssa yhdessä hankkimassa asuntoa sekä kuusi vastaajista muita asumiseen liittyviä palveluita ja tukimuotoja. Seitsemän vastaajaa teki yhteistyötä vanhempien kanssa. Muita asumiseen liittyviä tehtäviä olivat yhteistyö kunnan vammaispalveluhenkilöiden kanssa. Yhden vastaajan mukaan tehtäviin kuului myös asumistaitojen arviointia yhdessä asuntolan henkilökunnan kanssa.

7.2.3. Sisäinen ja ulkopuolinen tuki

Kysymyksessä viisi selvitettiin asumiseen liittyvän sisäisen ja ulkoisen tuen riittävyys. Asumiseen liittyvässä siirtymävaiheessa tukea työntekijät olivat saaneet niin opiston sisältä kuin ulkopuoleltakin. Opiston sisäiseen tukeen liittyen vastaajat olivat saaneet saman verran tukea niin kuntoutusohjaajalta kuin opintoneuvojaltakin. Opinto-

ohjaajalta oli tukea saanut kolme vastaajaa. Muita tahoja, joilta tukea oli saatu, olivat toiset opettajat (kolme), ohjaajat (kolme), asuntolan ohjaajat (kolme), kouluttajat, vanhemmat sekä rehtori ja apulaisrehtori mahdollisissa lakiin liittyvissä asioissa. Opiston sisäinen tuki koettiin riittäväksi. Sisäinen tuki oli keskustelutukea, jota saatiin riittävästi. Yhteistyössä määriteltiin mitä asioita kukin huolehtii ja pidettiin asioista yhteisiä palaverieja. Kuntoutusohjaajan ja opintoneuvojan yhteistyötä korostettiin neljässä vastauksessa.

yhteistyö kuntoutusohjaajan ja opintoneuvojan kanssa tärkeää, kollegat (jos on vaikka aikaisemmin ollut opiskelijoilta ko.paikkakunnalta), jokainen tapaus on omanlaisensa.

tiimityötä yhteisten ”hankkeiden” eteen – on toiminut hienosti.

Ulkopuolista tukea olivat kaikki vastaajat saaneet niin vanhemmilta kuin kunnan viranomaisilta. Muita mahdollisia tukitahoja olivat edunvalvojat ja säätiöt, esimerkiksi Laptuotesäätiön etsivä nuorisotyö. Ulkopuolisen tuen vastauksissa kaksi oli tyhjää, se kertoo osittain jotain tuen puuttumisesta tai sen vastaanottamisesta. Pääsääntöisesti yhteistyö vanhempien, sosiaalitoimen ja kunnan viranomaisten kanssa oli sujunut hyvin, joskin se vaihteli kuntakohtaisesti.

aina joku yhteistyötaho on löytynyt, joskus vanhemmat haluavat nuoren kotiin ja vaikka olisi tukia kodin ulkopuolelle asumiseen saatavilla, niin sitä ei halua hyödyntää: Kuitenkin opiskeluiden päätyttyä on helpointa irtaantua myös kotoa. Tosin joskus voi tulla liikaa muutoksia jos samalla alkaa myös työntekeminen, tämäkin katsottava tapauskohtaisesti.

7.2.4. Asumiseen liittyvät haasteet

Kysymyslomakkeen kakkoskysymyksessä selvitettiin erityistä tukea tarvitsevan nuoren asumiseen liittyviä keskeisiä haasteita. Kyselyyn vastanneiden mielestä näitä keskeisiä haasteita asumiseen olivat asumispaikkojen vähyyys sekä yleensäkin asumispalveluiden saaminen ja tarkoituksenmukainen asuminen löytäminen opiskelijalle. Lisäksi haasteeksi koettiin tukiverkoston luominen ja sen saaminen opiskelijalle asumisen tueksi. Muita haasteita olivat riittävän tuen ja ohjauksen järjestäminen, soveltuvan asumisyksikön löytäminen suhteessa nuoren avun ja tuen sekä vertaistuen tarpeeseen.

paikkoja ei vain kerta kaikkiaan ole!

asuminen ei saisi olla säilytystä, vapaa-ajallakin pitäisi olla tekemistä ja joku joka ottaa mukaansa sekä tukipalveluja esim. siivoukseen, rahankäyttöön jne., pelkkä hyvä asunto ei riitä.

sopivan asumismuodon löytyminen eli tukea ja ohjausta sopivassa suhteessa. Ei liikaa, mutta ei liian vähänkään. Kuntien rahat vähissä, vaikuttaa välittömästi näihin palveluihin.

Kysymyslomakkeen kysymyksessä seitsemän selvitettiin asumiseen liittyviä asioita ja niissä mahdollisesti tapahtuneita muutoksia. Kolmen vastaajan mielestä asumispalveluita löytyi melko hyvin, eli kunnat olivat panostaneet asumispalveluihin ja tarjonta asumispalveluista oli laajentunut tai sitten kunnat ostivat yksityisiltä tarvittavia asumispalveluita. Kun kuntia oli yhdistetty, tuli suurkuntia ja näin palvelut voivat olla vaikeasti saavutettavissa, tukiasunnot voivat olla kaukana omasta entisestä kodista ja vanhempien tuki saattoi jäädä myös vähäiseksi, vaikka he itse olisivat halunneet sitä antaa. Toisaalta ohjatuista ja tuetuista asunnoista oli pula miltei kaikkialla ja niihin saatavien tuen määrissä oli suuria eroja. Vammaispalvelusta sai tukea, jos opiskelija oli riittävän vammaisen. Toisaalta taas sitten vaikeille tapauksille ei tahtonut löytyä mitään, helpoille löytyi kaikenlaisia ratkaisuja. Kunnan koko ei välttämättä vaikuttanut palvelujen tarjoamiseen.

melko hyvin löytyy, kunnat ovat ”satsanneet” asumispalveluihin eli tarjonta asumispalveluista on laajentunut tai sitten kunnat ostavat yksityisiltä asumispalveluita.

ohjatuista ja tuetuista asunnoista on pula miltei kaikkialla, tuen määrissä suuria eroja – ollaanko jo osin heitteillä, tuki on järjestetty mitä erilaisimmin keinoin - koetaanko turvattomuutta ja hakeudutaanko korvaaviin toimintoihin (alkoholi ym.).

meidän tulee tyytyä kunnan tarjoamiin palveluihin, sillä kunta toimii rahoittajana. Kunnan koko ei välttämättä vaikuta palvelujen tarjoamiseen, pienikin kunta saattaa tarjota laadukasta palvelua.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Siirtymävaihe opiskelijan elämässä on erittäin tärkeä ja sen hyvä sujuminen tuottaa ja vaikuttaa henkilön elämään erittäin paljon. Siirtymävaiheen sujuminen on erittäin tärkeää ja on otettava huomioon moniammatillisen ryhmän toimimisen sujuminen moitteettomasti. Kyselyyn vastanneiden mielestä tärkeimmät yhteistyöverkostot olivat vanhemmat ja kunnan viranomaiset. Hyvän ja toimivan yhteistyön merkitystä ei voi korostaa liikaa. Kuten Jahnukainen (2003, 256) toteaa, hyvän siirtymävaiheen on tapahduttava niin lähettävältä taholta kuin vastaanottavalta taholta yhteistyössä ja koko elämänsäkaareen liittyvänä asiana. Tässä korostetaan myös jokaiselle opiskelijalle tehtävää HOJKS:a ja kyselyyn vastanneiden mielestä hyvin tehty HOJKS ja siihen liittyvä siirtymän suunnittelu helpottaa siirtymän sujumista. Opiskelijoiden omien valmiuksien lisääntyminen niin työtaidoissa kuin asumiseen liittyvissä taidoissa tapahtuu opiskelijoiden edetessä ja edistyminen kuvataan HOJKS-asiakirjassa. Aloittaessaan opiskelunsa opiskelijalla on vähemmän itsenäisen elämän taitoja, mutta nämä taidot karttuvat opiskelijoiden edetessä.

Yhteistyöhön liittyy olennaisena osana opiston sisäinen ja ulkoinen verkosto ja tuki ja siihen liittyvä yhteistyön sujuminen erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan siirtymävaiheessa. Opiston sisäinen tuki koettiin kyselyn mukaisesti hyvin riittäväksi. Tärkeimpänä sisäisessä tuessa koettiin kuntoutusohjaajan ja opintoneuvojan tuki sekä opiston muiden tahojen tuki. Näitä muita tahoja olivat toiset opettajat ja kollegat sekä asuntolan henkilökunta. Myös rehtorin ja apulaisrehtorin tuki laki tai muissa sellaisissa asioissa tuli esille. Hyvään yhteistyöhön olennaisena kuuluivat vertaistuen merkityksen korostaminen ja vahva yhteishenki.

Riuttanen (2001) toteaa, että moniammatillinen yhteistyö toimii käytännössä monissa eri yhteisöissä. Käytännössä moniammatillinen yhteistyö ei ole aina paikkaan ja aikaan sidoksissa ja se saattaa olla myös hyvin spontaania. Moniammatillista yhteistyötä toteutetaan henkilökohtaisessa vuorovaikutuksessa eri asiantuntijoiden välillä. Kuten kyselyssä tuli esille, yhteistyöhön olennaisena osana moniammatilliseen toimintaan liittyy läheisesti sisäinen ja ulkopuolinen tuki. Sisäinen tuki todettiin hyvin riittäväksi, ulko-

puolisen tuen riittävydessä oli hieman eroja. Joku ei saanut tukea lainkaan ja toisille tuki oli riittävää.

Työssäoppimis- ja työpaikkojen hankkiminen erityistä tukea tarvitsevalle henkilölle on yhtä tärkeää kuin myös hänelle sopivan asumismuodon löytyminen. Ilman sopivaa asumismuotoa on vaikea käydä töissä ja päinvastoin. Kuten Pohjonen (2005, 95) toteaa, työssäoppiminen lisää erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan työelämävastaavuutta ja samalla se antaa myös mahdollisuuden työpaikoille kouluttaa suoraan ammattitaitoista työväkeä. Bovallius-ammattiopistolla työssäoppimisen tarkoituksena onkin juuri tuo, että mahdollisesti kolmannen (yleensä viimeisen) vuoden opiskelija suorittaa työssäoppimisen kotipaikkakunnallaan ja mahdollisuuksien mukaan työssäoppimispaikka muuttuu myös tulevaksi työpaikaksi. Kyselyssä huomioitavaa oli, että työssäoppimispaikkojen tämänhetkinen saatavuus on vielä melko hyvä, mutta työllistyminen opiskeluiden jälkeen on huomattavasti huonontunut. Tähän on vaikuttanut suoraan nykyinen taloudellinen tilanne.

Työllistymiseen liittyvä kysymys tärkeimmistä verkostoissa kiinnitti huomioni siihen, että vain kolme vastaajista mainitsi yritykset yhdeksi tärkeimmistä yhteistyöverkostoista. Onko tähänkin vaikuttanut tämänhetkinen taloudellinen tilanne? Rotinen (2008) on todennut tutkiessaan eteläsavolaisia yrityksiä ja heidän suhtautumistaan yhteiskuntavastuulliseen ja monimuotoisen työvoiman työllistämiseen, että työllistämisen tarvetta ei ole ollut. Työllistämiseen on myös vaikuttanut se, että siihen liittyvien kulujen ja kustannusten on arveltu olevan suurempia kuin siitä saatava hyöty. Työllistymiseen liittyvien tukien ja byrokratian moninaisuus koettiin myös ongelmana. Bovallius-ammattiopiston henkilökunta on kokenut myös kyselyn perusteella samankaltaisia ongelmia erityistä tukea tarvitsevan henkilön työpaikan löytämisessä.

Yhteistyössä vanhempien kanssa oppilaitoksen henkilökunta luo hyvää pohjaa nuoren itsenäistymiselle ja siinä on otettava huomioon vanhempien asenne ja voimavarat, jotka ovat erittäin tärkeitä erityistä tukea tarvitsevan perheenjäsenen itsenäistymisessä ja irtautumisessa kotoa. Erityistä tukea tarvitsevan nuoren ja aikuisen onnistunut muutto edellyttää vanhempien suostumusta ja myönteistä asennetta. Kun vanhemmat pitävät nuoren muuttoa normaalina ja tavoiteltavana, myös nuori kokee samoin. (Paavola 2006, 65.) Ahponen (2008) muistuttaa vaikeavammaisten nuorten aikuistumista tutkiessaan,

ettei lapsuudenkodista poismuuttaminen ole kuitenkaan itsenäisyyden tae. Omassa asunnossa asuminen ei tee itsenäiseksi, jos nuori tarvitsee jatkuvasti vanhempiensa tukea. Toisaalta vanhempien luona asuminen ei estä olemasta taloudellisesti ja emotionaalisesti riippumaton, jos on riittävästi tilaa ja omaa rauhaa. Kuten kyselyssä todettiin, yhteistyön sujuminen vanhempien kanssa ja sieltä saatava tuki koettiin melko riittäväksi.

Kaiken kaikkiaan Bovallius-ammattiopistosta ammattiin valmistuvan erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan siirtymävaihe sujuu kyselyn mukaan hyvin. Siirtymävaiheeseen aletaan valmistua jo silloin, kun opiskelija tulee opiskelijaksi opistoon. Hän on valinnut oman ammattilinjansa, jonka kautta hän saa mahdollisen ammatillisen tutkinnon. Opiskelija voi asua Bovallius-ammattiopiston asuntolassa tai ammattiopiston omistamissa kaupunkiasunnoissa, riippuen asumiseen liittyvän tuen tarpeen suuruudesta. Opiskelija voi käydä myös päiväopiskelijana kotoa tai omasta asunnostaan käsin.

9 POHDINTA

Erityistä tukea tarvitsevan nuoren ja aikuisen siirtymä elämänsä vaiheesta toiseen on erittäin arka ja tärkeä vaihe. Sen sujuminen mahdollisimman hyvin auttaa nuorta tai aikuista selviytymään uusista haasteista paremmin. Opintoihin liittyvän seuraavan siirtymävaiheen suunnittelu alkaa jo hyvin varhaisessa vaiheessa opiskelun alussa. Vaihe jatkuu koko opiskelun ajan edeten kohti lopputulosta. Hyvä siirtymien suunnittelu ja eri vaihtoehtojen arvioiminen tuottaa erityistä tukea tarvitsevalle nuorelle onnistumisen kokemuksia ja auttaa häntä ottamaan vastaan uusia haasteita.

Jokaiselle nuorelle on tärkeää löytää oma sopiva paikkansa tässä yhteiskunnassa. Mielikäs tekeminen, työ ja siihen sopiva vapaa-aika ja näihin vielä soviteltu asuminen erilaisten tukien kanssa tukee nuoren elämää tasavertaisesti. Moniammattillinen yhteistyö korostuu vielä enemmän, kun kyseessä on erityistä tukea tarvitseva henkilö. Eri tahojen tietotaito voidaan näin yhdistää ja hyödyntää sitä mahdollisuuksien mukaan erityistä tukea tarvitsevan henkilön eduksi.

Yhteiskunnan taloudellinen tilanne vaikuttaa suoraan erityistä tukea tarvitsevan henkilön työllistymiseen. Kun yhteiskunnallinen ja taloudellinen tilanne heikkenee, mahdolliset ylimääräiset tuet pienenevät ja ensisijaisesti tuetaan niitä, jotka tarvitsevat tukea vähemmän kuin mahdollisesti joku toinen. Työllistyminen vaikeutuu kautta linjan. Myös erilaisten palvelujen saatavuus saattaa heiketä.

Olen mielestäni löytänyt melko hyvin juuri tähän siirtymävaiheeseen liittyvän aiheen rajauksen. Työllistyminen ja asuminen täydentävät toisiaan, sillä on hyvin vaikea käydä töissä, jos asuminen ei vastaa erityistä tukea tarvitsevan henkilön tuen tarvetta ja päinvastoin. Kyselyyn vastanneiden yksi vastaus kertoo myös tämän:

ilman riittävää tukea vapaa-aikana ei voi työssäkäymisenkään oikein onnistu

Opinnäytetyö olisi saanut oman näkökulmansa myös siitä, että mukana olisi ollut ammattiopistosta valmistuvia opiskelijoita, jotka ovat juuri tässä siirtymävaiheessa siirty-

mässä opistosta ammattiin, mutta tein ratkaisun, että haluan tähän pieneen tutkimukseen vain henkilökunnan näkökulman. Jos tarkoitus olisi tehdä isompi tutkimus, niin tuolloin opiskelijoiden näkökulman esille tuominen olisi erittäin tärkeää.

Tutkimukseeni osallistunut joukko oli sopivan kokoinen ja siinä oli mukana kaikki, jotka ovat läheisesti mukana erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan siirtymävaiheessa Bovallius-ammattiopiston näkökulmasta.

Vuonna 2010 Bovallius-ammattiopisto on laajentunut valtakunnallisesti tärkeäksi erityisopetusta antavaksi oppilaitokseksi. Tämän suuntainen tutkimus olisi hyvä suorittaa myös muissa toimipisteissä. Samalla olisi mahdollista vertailla kuinka siirtymävaihe sujuu Turun ja Laukaan toimipaikoissa ja kuinka näin saatuja tuloksia voisi käyttää yleisesti hyödyksi. Aikaisemmin mainitsemani opas siirtymien sujumiseen on konkreettinen jatkotyöstämisen paikka. Tähän oppaaseen voisi kerätä kaiken oleellisen tiedon, mitä on otettava huomioon ammattiin valmistuvan erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan siirtymävaiheessa liittyen niin työllistämiseen kuin asumiseen. Jatkotutkimuksen aiheena voisi olla myös vertailu eri ammattialoille valmistuvan erityistä tukea tarvitsevan nuoren tai aikuisen työllistyminen ja asuminen. Onko eri ammattialoilla eroja työllistymisessä ja onko siinä myös seutukunnallisia eroja.

Vateksen toimitusjohtaja Marjatta Varanka kirjoittaa *Kyvyt Käyttöön*-lehden 1/2010 pääkirjoituksessa vammaisten työurista ja niiden pituudesta. Työvalmentajan toiminta koetaan hyvänä esimerkkinä yksilöllisestä tukimenetelmästä. Osa-aikaisesta työstä voi tulla monelle vammaiselle tai pitkäaikaissairaalle ihmiselle elämän mittainen työura. Nuorille vammaisille on myös annettava mahdollisuus kesätöihin. Nämä kaikki kannanotot tukevat erityistä tukea tarvitsevien nuorten ja aikuisten työllistymisen mahdollisuuksia ja sitä kautta antaa heille mahdollisuuden toimia yhteiskunnassa tasavertaisena jäsenenä.

Opinnäytetyö prosessina on ollut hyvin vaihtelevaa. Aihe tähän löytyi melko helposti työyhteisöstämme, mutta aiheen rajaaminen tuotti vaikeuksia, ettei siitä olisi tullut liian laaja tai toisaalta liian suppea. Alkuvaiheessa oli myös ajatuksena tehdä jonkinlainen tietopaketti ja opas siitä mitä kaikkia asioita on Bovallius-ammattiopiston henkilöstön otettava huomioon suunniteltaessa erityistä tukea tarvitsevan ammattiin valmistuvan

nuoren jatkolukua, mutta siitä ajatuksesta luovuttiin melko nopeasti. Koin, että senmuotoinen opinnäytetyö olisi ollut liian vaativa ja haastava suorittaa näin lyhyessä ajassa.

Olen työskennellyt omassa työssäni jo hyvin pitkään ja sinä aikana monet nuoret ovat suorittaneet ammatilliset opintonsa oppilaitoksessamme. He ovat saaneet ammatillista opetusta työtaitoihinsa ja samalla myös taitoja niin asumiseen kuin vapaa-aikaan. Tätä opinnäytetyötä tehdessäni kiinnitin yhä enemmän huomiota siihen kuinka teorian ja käytännön yhteensovittaminen on tärkeää. Omassa oppimisprosessissa koin tämän kaikista mielenkiintoisimmaksi. Olen tehnyt työtäni, mutta en juuri ole tähän teoreettiseen puoleen kiinnittänyt huomiota.

Opinnäytetyöprosessi oli hyvin haasteellinen, mutta ammatillisesta näkökulmasta hyödyllinen ja antoisa. Työn mielekkyyttä lisäsi tutkimuksen aiheen työelämälähtöisyys sekä oma kiinnostus aiheeseen. Suurimpana haasteena oli opintojen kiireellinen aikataulu, olen suorittanut opiskeluni työn ohella sekä opiskeluun liittyvän työharjoittelun myös työn ohella. Tämä on vaatinut varsin tehokasta priorisointia ja aikataluttamista. Myös työyhteisön joustamisen myötä olen voinut suorittaa opintoni näin nopeassa tahdissa.

LÄHTEET

- Aalto, Anne, Eskola Seija, Karlsson, Kim & Kopu, Elina (toim.) 2007. Polkuja työelämään. Kokemuksia ammatillisen erityisopetuksen työelämäyhteistyön kehittämiseksi. Erityinen-projekti.T-Print Ky Hyvinkää.
- Ahponen, Helena 2008. Vaikeavammaisen nuoren aikuistuminen. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 94. Kelan tutkimusosasto, Helsinki. Vammalan Kirjapaino. Vammala.
- Baldwin, Debbie, Coles, Brian & Mitchell, Wendy 1997. The formation of an underclass of dissaparate processes of social exlusion? Evidence from two groupings of “vulnerable youth” Teoksessa Ron Macdonald: Youth, the “Underclass” and Social Exclusion. Routledge, London.
- Bovallius-ammattiopisto 2009. Viitattu 29.12.2009. <http://www.bovallius.fi/>.
- Erilaisten oppijoiden liitto ry 2007. Erilaisen oppijan käsikirja. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.
- Erilaisten oppijoiden liitto ry 2009. Oppimisvaikeudet. Viitattu 12.2.2010. <http://erilaistenoppijoidenliitto.fi/>.
- Esteetönopiskelu.fi. Viitattu 14.3.2010. <http://www.esteetönopiskelu.fi/>.
- Halenius, Sari & Jäntti, Eila 2004. Työhön saattaminen matkailu-, ravitsemis- ja talousalalla. Erityistukea tarvitsevan nuoren työllistyminen ammatillisten opintojen jälkeen. Kehittämishanke. JAMK. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2007. Tutki ja kirjoita. Tammi, Helsinki.
- Holopainen, Pirkko, Ojala Terhi, Miettinen Kaija & Orellana Tarja(toim.) 2005. Siirtymät sujuviksi-ehyttä koulupolkua rakentamassa. Opetushallitus Moniste Edita Prima Oy Helsinki.
- Honkanen, Eero 2006. Opinto-ohjaus ja erityisopetus. Asiakirja- ja haastattelututkimus opetussuunnitelman perusteiden mukaisesta ammatillisessa erityisopetuksessa. Hämeen ammattikorkeakoulu.
- Hynönen Ulla-Maija & Kuismanen Ritva 2006. Mitä dysfaattisille nuorille aikuisille kuuluu? Diakonia ammattikorkeakoulu. Diak Itä. Pieksämäki. Diakoninen sosiaali-, terveys- ja kasvatusala. Opinnäytetyö.

- Jahnukainen, Markku 2003. HOJKS elämänkaaren eri vaiheissa. Teoksessa Ikonen, Oiva & Virtanen, Pirkko (toim.) HOJKS. Yksilölliset opetussuunnitelmat ja opetus. PS-Kustannus, s. 255-258.
- Jalava, Ritva & Aro, Eija 2007. Nivelvaiheen sillanrakentaja kuntatason yhteistyöverkostossa. Tukitoimien työkalupakki opettajille ja ohjaajille. Työministeriö. Ekenäs Tryckeri Ab, Ekenäs.
- Kallunki, Aila 2003. Itä-Suomen työkoulu 2000- Vaihtoehtopedagoginen koulutusmalli syrjäytymisvaarassa oleville nuorille. Teoksessa Jahnukainen M. & Pynnönen P.(toim) Ammatillisen erityisopetuksen kentällä. s 161 – 170. Hämeenlinnan Ammattikorkeakoulu, Saarijärven Offset Oy, Saarijärvi.
- Kasurinen, Helena (toim.) 2004. Ohjausta opintoihin ja elämään. Vammalan Kirjapaino Oy. Vammala.
- Kehitysvammaliitto: <http://www.kehitysvammaliitto.fi/> Viitattu 10.1.2010.
- Kettunen, Reetta, Kähäri-Wiik, Kaija, Vuori-Klemilä, Anne & Ihalainen, Jarmo 2003. Kuntoutumisen mahdollisuudet. 1.-2. painos. Porvoo: WSOY.
- Koskinen, Tarja (toim.) 2005. Saattaen omille teilleen. Kokemuksia siirtymätyöskenteilyn haasteista ja mahdollisuuksista. Hämeenlinna.
- Kuntoutussäätiö 2009. Terttu-projekti. Opi oppimaan. Erityiset oppimisen vaikeudet. <http://www.kuntoutussaatio.fi/terttu/oppisvaikeudet>. Viitattu 12.2.2010.
- Kärki, Seija. 2009. Kuraattorin työ ammatillisessa oppilaitoksessa. Kuntouttavan sosiaalisen näkökulma erityisopiskelijoiden tuen tarpeen arviointiin. Kuopio University Press. Kuopio.
- Laaksonen, Elina 2005. Esteetön opiskelu yliopistossa. Opetusministeriön julkaisuja 2005:6.
- Laki ammatillisesta koulutuksesta 1998/630. Viitattu 2.2.2010. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980630>.
- Lappalainen, Kristiina 2001. Yläasteelta eteenpäin – oppilaiden erityisen tuen tarve peruskoulun päättövaiheessa ja toisen asteen koulutuksessa. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja. N:o71. Joensuun yliopistopaino.
- Louhi, K. & Suoyrjö, H. 2008. Vammaisen henkilö työelämässä. Kotilääkäri 2008, 26:3 s. 102 – 107.
- Malm, Marita, Matero, Marja, Repo, Marjo & Talvela, Eeva-Liisa 2004. Esteistä mahdollisuuksiin. Vammaistyön perusteet. 1. painos. Porvoo: WSOY.
- Opetushallitus (2004). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Vammala:

Oppilaiden opetuksen ja tukitoimien järjestämiseksi. Jyväskylän kaupungin opetusviraston julkaisuja.

Opetushallitus: <http://www.edu.fi/> Viitattu 2.1 2010.

Paavola, Merja. 2006. Kehitysvammaisen nuoren itsenäistyminen ja sen tukeminen. Tampereen yliopisto. Lääketieteellinen tiedekunta. Hoitotieteen laitos. Pro gradu -tutkielma. <http://tutkielmat.uta.fi/tutkielma.php?id=15834> Viitattu 20.2.2010

Pirttimaa, Raija. & Ladonlahti, Tarja. 2003. Erityispedagogiikka ja aikuisuus. Oppimateriaaleja/Helsingin tutkimus- ja koulutuskeskus Palmenia.

Pohjonen, Pekka 2005, Työssäoppiminen. Otavan Kirjapaino Oy Keuruu.

Puolanne, Mervi & Sariola, Leena 2000. Laatu tuetussa työllistymisessä. Pro Palvelustandardi. VATES-säätiö. Sisäsuomi Oy. Helsinki.

Riuttanen, Marjo 2001. Moniammatillinen yhteistyö koulun oppilashuollon sekä sosiaali- ja terveydenhuollon välillä. Pro Gradu-tutkielma. Jyväskylän Yliopisto, 2001.

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/7784/mriuttan.pdf?sequence=1> Viitattu 3.3.2010

Rotinen, Riitta-Liisa 2008. Monimuotoisen työvoiman työllistäminen. Selvitys yhteiskuntavastuullisen työllistämisen esteistä ja edellytyksistä sekä työllistämisen esteistä ja kehittämistarpeista Etelä-Savossa. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. D työpapereita 49. Tampere. Juvenes Print Oy.

Ruskovaara, Anna (toim.) 2009: Rakennetun ympäristön esteettömyyskarttoitus. opas tilaajalle ja toteuttajalle. Invalidiliiton julkaisuja O.38. Invalidiliitto ry. Kirjapaino Öhrling Oy 2009.

Savela, Annamari & Hakulinen Tuovi 2001. Esteettömyyden toteuttaminen tulevaisuudessa. Helsinki. Stakes. Aiheita 4/2001.

Savtschenko, Viktor 2003. Vammaisten työllistymiskysymysten monet ulottuvuudet. Yhteiskuntapolitiikka 68 (2003:1)

<http://www.stakes.fi/yp/2003/1/031savtschenko.pdf>. Viitattu 20.2. 2010.

Sosiaalihuoltolaki 1982/710.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1982/19820710/> Viitattu 3.2.2010.

- Sosiaali- ja terveysministeriö 2003. Yksilölliset palvelut, toimivat asunnot ja esteetön ympäristö. Vammaisten ihmisten asumispalveluiden laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2003:4. Edita Prima Oyj. Helsinki.
- Syrjälä, Henna & Tirri, Hanna 2002. Tukeeko Bovallius-ammattiopiston opetus oppilaita itsenäistymisessä? Huoltajien mielipiteitä. Diakonia ammattikorkeakoulu. Diak Itä. Pieksämäki. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Tilus, Pirjo 2004. Menettelytapaohjeet erityistä tukea ja erityisopetusta tarvitsevien oppilaiden opetuksen tukitoimien järjestämiseksi. Jyväskylän kaupungin opetusviraston julkaisusarja A8.
- Varanka, Marjatta 2010. Pidemmät työurat myös vammaisille. Kyvyt käyttöön-lehti. 1/2010. Savon Kirjapaino.
- Vates-säätiö 2009. Viitattu 12.2.2010. <http://www.vates.fi/>.
- Virtanen, Pirkko 2001. HOJKS. Erilaisia oppijoita, erilaisia lähestymistapoja. Teoksessa Ikonen Oiva & Virtanen Pirkko Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma. PS-kustannus. Jyväskylä.
- Ylipaavalniemi, Pasi, Sariola, Leena, Marniemi, Janne & Pekkala, Terho 2005. Sosiaalisen työllistämisen käsitteet. Vates-kirjat. Helsinki.

LIITE 1

ERITYISTÄ TUKEA TARVITSEVAN OPISKELIJAN TYÖLLISTYMISEEN LIITTYVÄT KYSYMYKSET:

- 1) Mitkä ovat mielestäsi tärkeimmät verkostosi erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan työllistymisessä? (laita omasta mielestäsi 3 tärkeintä)
- a) vanhemmat ____
- b) kunnan viranomaiset ____
- c) työ- ja elinkeinotoimistot ____
- d) yritykset ____
- e) muu taho ____ mikä? _____

- 2) Mitkä ovat mielestäsi keskeisimmät haasteet erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan työllistymisessä?

- 3) Ajankäyttö työssäoppimispaikan/työpaikan hankkimisessa? Vaihtelee ko ajankäyttö opiskelijan opiskeluvuosista riippuen? kyllä_ ei _
Jos vaihtelee, niin miksi?

- 4) Mitä tehtäviä joudut tekemään erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan työssäoppimispaikan saamiseksi/työllistämiseksi
opintojen aikana opiskelijan kanssa

	kyllä	ei
a) työssäoppimispaikan hankkiminen opiskelupaikkakunnalta	___	___
b) työssäoppimispaikan hankkiminen kotipaikkakunnalta	___	___
c) muiden työllistymiseen liittyvien tukien hakeminen kotipaikkakunnalta_	___	___
d) muuta, mitä?		

opintojen päätyttyä opiskelijan kanssa	kyllä	ei
a) työpaikan hankkiminen kotipaikkakunnalta	___	___
b) muiden työllistämiseen liittyvien tukien hakeminen kotipaikkakunnalta_	___	___
c) muuta, mitä?		

5) Mistä/keneltä saat tukea?	kyllä	ei
a) opiston sisäinen tuki		
opinto-ohjaaja	___	___
opintoneuvoja	___	___
kuntoutusohjaaja	___	___
muu taho	___	___
Jos vastasit muu taho, niin mikä?		
-

b) ulkopuolinen tuki	kyllä	ei
TE-keskus	___	___
kunnan viranomaiset	___	___
vanhemmat	___	___
yritykset	___	___
muu taho	___	___
Jos vastasit muu taho, niin mikä?		
-

6) Millaista tukea saat työllistämiseen liittyvissä asioissa? Koetko tarvitsevasi lisätukea? Jos, niin millaista?

a) opiston sisäinen tuki

b) ulkopuolinen tuki

7) Miten työpaikkoja löytyy? Millaisia muutoksia on tapahtunut viime aikoina?

ERITYISTÄ TUKEA TARVITSEVAN OPISKELIJAN **ASUMISEEN** LIITTYVIÄ KYSYMYKSIÄ OVAT:

- 1) Mitkä ovat mielestäsi tärkeimmät verkostosi erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan asumiseen liittyvissä asioissa? (laita omasta mielestäsi 3 tärkeintä)
- a) vanhemmat _____
- b) kunnan viranomaiset _____
- c) työ- ja elinkeinotoimistot _____
- d) yksityiset _____
- e) muu taho _____ mikä? _____

- 2) Mitkä ovat keskeisimmät erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan asumispalveluihin liittyvät haasteet?

- 3) Ajankäyttö asumispaikan hankkimisessa?

Vaihtelee ko ajankäyttö opiskelijan opiskeluvuosista riippuen? kyllä _____ ei _____
Jos vaihtelee, niin miksi?

- 4) Mitä tehtäviä joudut tekemään erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan asumiseen liittyvissä asioissa

	opintojen aikana	opiskelijan kanssa	kyllä	ei
a)	asunnon hankkiminen		___	___
b)	asumiseen liittyvien palveluiden ja tukimuotojen hakeminen	___	___	___
c)	yhteistyö vanhempien kanssa		___	___
d)	muuta, mitä?		___	___

	opintojen päätyttyä	opiskelijan kanssa	kyllä	ei
a)	asunnon hankkiminen		___	___
b)	asumiseen liittyvien palveluiden ja tukimuotojen hakeminen	___	___	___
c)	yhteistyö vanhempien kanssa		___	___
d)	muuta, mitä?		___	___

-
-
- 5) Mistä/keneltä saat tukea?
	kyllä	ei
a) opiston sisäinen tuki		
opinto-ohjaaja	—	—
opintoneuvoja	—	—
kuntoutusohjaaja	—	—
muu taho	—	—
Jos vastasit muu taho, niin mikä?		
-
- b) ulkopuolinen tuki
	kyllä	ei
TE-toimisto	—	—
kunnan viranomaiset	—	—
vanhemmat	—	—
yritykset	—	—
muu taho	—	—
Jos vastasit muu taho, niin mikä?		
-
- 6) Millaista tukea saat asumiseen liittyvissä asioissa? Koetko tarvitsevasi lisätukea? Jos, niin millaista?
- a) opiston sisäinen tuki
-
-
-
- b) ulkopuolinen tuki
-
-
-
- 7) Miten asumispalveluita löytyy? Millaisia muutoksia on tapahtunut viime aikoina?
-
-
-
-
-

KIITOS VASTAUKSISTANNE